

Man vill ju finnas!

En handbok för barn och unga som
lever med skyddade personuppgifter.

Nationellt
centrum

mot
hedersrelaterat
våld och förtryck

Länsstyrelsen Östergötland
Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck
Omslagsfoto: Simon Kessler på Unsplash
Foto: Länsstyrelsen Östergötland, där inget annat anges
Diarienummer: 800-15237-2024
Rapportnummer: 2024:11
ISBN-nummer: 978-91-89819-17-7

Förord

I Sverige lever nästan 12 000 barn under 18 år med någon form av skyddade personuppgifter enligt Skatteverket. Antalet barn som har skyddade personuppgifter har ökat ständigt under de senaste åren. Många av dessa barn har behov av skydd på grund av att de är utsatta för våld i nära relation eller hedersrelaterat våld och förtryck. Trots det finns det endast ett fåtal publikationer om och för barn och unga som lever med skyddade personuppgifter. Flertalet av dem riktar sig till berörda yrkesgrupper och inte till barnen själva.

I Barnombudsmannens rapport *Oskyddad. Barn och ungdomar om att leva med skyddade personuppgifter* från 2012 framkommer upplevelser av ensamhet, otrygghet och brist på information. Av barnens berättelser framträder också en bild av att myndigheter brister i kunskap, stöd och bemötande. Att myndigheter och vuxna inte tar sitt ansvar bekräftas också av de ungdomar som intervjuats i denna handbok.

Av Jämställdhetsmyndighetens intervjustudie *86 gömda kvinnor och deras 128 barn* från 2022, framgår att kvinnan i vart femte fall utsattes för hedersrelaterat våld och förtryck. Majoriteten av barnen i intervjustudien hade blivit utsatta för våld, men vart tredje barn fick inget stöd eller behandling.

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter har alla barn samma rättigheter och lika värde. Barn har rätt att skyddas från våld, och samhället ska hjälpa barn att rehabiliteras om de har upplevt våld. Barn har också rätt till information och delaktighet i alla frågor som rör dem. När det gäller barn som lever med skyddade personuppgifter är det tydligt att deras rättigheter behöver stärkas och tillvaratas i högre grad än vad som sker nu.

Man vill ju finnas! En handbok för barn och unga som lever med skyddade personuppgifter är publicerad av Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötland. På uppdrag av länsstyrelsen har konsulten Lena Persson, intervjuat tretton ungdomar och sammanställt deras erfarenheter av att leva med skyddade personuppgifter. Genom sina berättelser ger ungdomarna exempel på problem de upplever i sina egna liv, liksom förslag på hur problemen kan lösas och hur problematiska situationer

kan undvikas. Handboken utgår från ett barnperspektiv och syftar till att skapa igenkänning och förmedla en känsla av gemenskap och samhörighet med andra barn och unga som lever under liknande förhållanden.

Handboken vänder sig främst till äldre barn och ungdomar (13-25 år) som lever med skyddade personuppgifter. Syftet är att förmedla lättförståelig och praktiskt användbar information för att underlätta vardagen. Handboken kan också läsas av vuxna för att öka kunskapen om och förståelsen för dessa individers livssituation. Den syftar även till att belysa det faktum att barn och unga ofta tvingas ta ett stort ansvar själva för att skyddet ska fungera. En tung uppgift som egentligen ska vila på vuxna och myndigheter.

Det här är den andra upplagan av handboken som nu har reviderats. Den publicerades första gången 2014 och mycket har skett i samhällets utveckling sedan dess. Handboken har därför uppdaterats under hösten 2024 för att kunna fortsätta vara ett aktuellt stöd för barn och unga. Ungdomarnas citat finns kvar till stor del, eftersom deras upplevelser och känslor är lika aktuella nu som då.

Vår förhoppning är att handboken ska bidra till att förbättra levnadsvillkoren för barn och unga som lever med skyddade personuppgifter. Vi hoppas också att den ska bidra till att myndigheter och vuxna i högre utsträckning tar sitt ansvar för att ge dessa barn och unga den hjälp och det stöd de både har behov av och laglig rätt till.

Innehåll

Inledning	7
Fakta om skyddade personuppgifter	9
Att leva med skyddade personuppgifter	11
Familjen	15
Flytta	19
Ensamhet	21
Vänner	23
Undanhålla sanningen	25
Man vill ju finnas	28
Aktiv fritid	31
Att känna sig trygg och säker	33
Namnbyte	33
Trygghet och säkerhet	38
Kontaktförbud	45
Hälsö- och sjukvård	46
Att möta myndigheter	48
Skatteverket	49
Postförmedling	50
Polisen	51
Skolan	53
Handlingsplaner och rutiner	53
Klasslistor	54
Inloggningsuppgifter	55
Betyg	56
Skolskjuts och busskort	56
Studiemedel	56
Rast	57
Skolfoto	58
Utflykt	59

Praktik	60
Att söka jobb	61
Arbetsförmedlingen	64
Anställning	65

Mobiltelefon och internet	66
Mobiltelefon	66
Internet	67
Mail	67
Sociala medier	68

Identitetshandlingar	70
Id-kort	70
Pass	70
Körkort	70
E-legimitation	71

Några andra saker som kan vara bra att veta	73
Bankkort	73
Swish	73
Kreditupplysningar	73
Rösta	74
Söka bostad	74
Handla på internet	74
Bibliotekskort	75
Kund- och bonuskort	75
Mecenatkort	75

Slutord	76
----------------	-----------

Här kan du få stöd, hjälp och mer information	77
--	-----------

Faktaruta

Tänk på

Citat

Inledning

I Sverige lever idag nästan 12 000 barn och unga med skyddade personuppgifter. Det kan bero på att de själva eller någon i deras familj är utsatta för våld i nära relation eller hedersrelaterat våld och förtryck. Ibland får de skydd tillsammans med hela eller delar av sin familj. Men de kan också behöva skyddas från en eller flera familjemedlemmar. Att leva med skyddade personuppgifter kan kännas svårt ibland. Det gör vardagen krånglig och det är lätt att känna sig ensam och att uppleva att andra inte förstår hur det är att leva med skyddade personuppgifter.

Tips och råd

I den här handboken har vi samlat information och tips på hur du kan göra för att dina personuppgifter ska hanteras på ett säkert sätt i skolan, på fritidsaktiviteter och i kontakt med myndigheter och hälso- och sjukvård. Den innehåller också citat från ungdomar som själva lever med skyddade personuppgifter. De delar med sig av sina tankar kring ensamhet, rädsla och ansvar men också av hopp och erfarenhet av att det faktiskt blir lättare med tiden. Ungdomarna delar också med sig av tips för att förenkla vardagen.

Vuxnas ansvar

Det är vuxnas ansvar att se till att alla barn och ungdomar skyddas från våld och andra typer av utsatthet och att de får det stöd de behöver. Det finns myndigheter med ett särskilt ansvar för barns skydd. Barn och unga som lever med skyddade personuppgifter behöver stöd från vuxna i sin närhet för att få hjälp att göra säkra bedömningar i sin vardag. Det kan till exempel vara svårt att veta hur mycket du kan säga om din situation eller att avgöra om det är säkert för dig att delta i en aktivitet. Trots att ansvaret för barns skydd ligger hos vuxna, så misslyckas vuxenvärlden ibland med att ta det ansvaret. De intervjuade ungdomarna berättar att de ofta får ta ett stort ansvar själva för sin säkerhet och för att skyddet ska fungera.

Intervjuer

I den här handboken har vi intervjuat tretton ungdomar, både tjejer och killar mellan 13 och 22 år. Vi har fått skriftlig tillåtelse av vårdnadshavare att

intervjua de ungdomar som är under 18 år. Samtalen har inte spelats in och de pratbubblor som finns i skriften är därför inte ungdomarnas exakta ord utan återberättelser av vad de sagt. Namnen på ungdomarna som används är påhittade.

En uppslagsbok

Du kan välja att läsa den här handboken på det sätt som passar dig bäst. Kanske läser du den som en uppslagsbok, där du väljer ut de avsnitt som känns viktiga för dig. Eller så läser du hela för att ta del av de intervjuade ungdomarnas tankar om att leva med skyddade personuppgifter. Du kan också läsa den tillsammans med en vuxen eller ge handboken till någon vuxen för att ge hen tips om sådant som kan vara bra för vuxna att veta om skyddade personuppgifter.

Fakta om skyddade personuppgifter

I vanliga fall är personuppgifterna i den svenska folkbokföringen offentliga. Det är lätt att ta reda på någons adress och andra uppgifter genom att till exempel söka på internet eller ringa till Skatteverket. Om du eller någon i din familj är utsatt eller riskerar att utsättas för brott, förföljelse eller trakasserier kan ni få skyddade personuppgifter. Det innebär att era personuppgifter så som namn och adress skyddas i folkbokföringsdatabasen.

Det finns tre olika typer av skyddade personuppgifter: sekretessmarkering, skyddad folkbokföring och fingerade personuppgifter. Du kan läsa mer om de olika typerna av skydd här nedanför. När du har skyddade personuppgifter behöver du vara försiktigt med vem du lämnar ut dina uppgifter till för att inte riskera att bli hittad av den eller de personer som du ska skyddas ifrån.

Sekretessmarkering

Ansökan om sekretessmarkering görs hos Skatteverket. Sekretessmarkering innebär att Skatteverket gör en markering i dina personuppgifter (till exempel adress, namn och uppgifter om dina föräldrar och syskon) i Skatteverkets folkbokföringsdatabas. Det kan liknas vid en hemligstämpel på ett dokument. Markeringen är en slags varningssignal som visar att dina personuppgifter inte får lämnas ut till någon utan att en sekretessprövning görs. En sekretessmarkering kan också innebära att dina personuppgifter inte får lämnas ut till en eller båda dina föräldrar, även om en eller båda är vårdnadshavare för dig. Om du har en sekretessmarkering går din post från företag och privatpersoner via Skatteverkets postförmedling. Andra myndigheter har tillgång till din adress och skickar därför oftast posten direkt till dig.

Skyddad folkbokföring

Ansökan om skyddad folkbokföring görs hos Skatteverket. Det ger ett starkare skydd för din adress än en sekretessmarkering. När du har en markering för skyddad folkbokföring blir du folkbokförd i din gamla kommun trots att

du har flyttat därifrån. De gamla adressuppgifterna tas bort men den nya adressen registreras inte i folkbokföringsdatabasen, och sprids därför aldrig till andra myndigheter. En adress till Skatteverket registreras dit du får din post. Skatteverket skickar sedan vidare posten till dig. Precis som med sekretessmarkering kan skyddad folkbokföring innebära att dina uppgifter inte får lämnas ut till en eller båda av dina föräldrar. Det gäller även om de är vårdnadshavare för dig.

Fingerade personuppgifter

Ansökan om fingerade personuppgifter görs hos Polismyndigheten och beslut fattas av Nationella operativa avdelningen (NOA). Fingerade personuppgifter innebär att du får en helt ny identitet med nytt namn och nytt personnummer. Du måste också flytta till en ny hemlig ort. Fingerade personuppgifter är ovanligt och används bara som en sista utväg när alla andra åtgärder är otillräckliga. Det är väldigt få personer varje år som får fingerade personuppgifter.

Namnbyte

Namnbyte är inte en form av skyddade personuppgifter, men kan fungera som ett extra skydd. En del personer som har sekretessmarkering eller skyddad folkbokföring väljer också att byta namn. Det kan vara bra att byta till ett så vanligt namn som möjligt. Vänta med att byta namn tills du har fått ditt beslut om skyddade personuppgifter. Om du byter namn innan kan du fortfarande bli hittad via ditt personnummer. Vissa efternamn är gratis men andra ansökningar har en avgift.

- För mer information om skyddade personuppgifter och namnbyte besök Skatteverkets webbplats www.skatteverket.se

Att leva med skyddade personuppgifter

Barn och unga får skyddade personuppgifter av olika anledningar. En anledning kan vara att en förälder måste skyddas från att utsättas för våld eller hot från den andra föräldern. Det innebär oftast att barnen i familjen också behöver skyddade personuppgifter. En annan anledning kan vara att barnet eller den unga måste skyddas från en eller flera personer i familjen eller släkten. Detta är vanligt bland barn och unga som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Det kan också finnas andra skäl, till exempel att en förälder har ett jobb där hen riskerar att utsättas för hot och att familjen därför får skyddade personuppgifter.

Många blandade känslor

Att leva med skyddade personuppgifter kan kännas både bra och jobbigt. Skyddet hjälper dig att leva tryggt och säkert, men det medför också svårigheter och utmaningar. För många barn och unga är det en lättnad att kunna slappna av och inte behöva oroa sig för att möta den eller de som utsatt dem för hot och våld. Samtidigt upplever de att det är jobbigt att alltid behöva tänka på vad de säger till kompisar, i skolan, på träningen eller på sociala medier. En del barn och unga upplever att deras personlighet förändras och att de inte riktigt känner igen sig själva. Rädslan för att avslöja något som kan utsätta dem själva eller familjen för fara att de blir tystare och försiktigare än vad de har varit tidigare. För andra kan det gå lättare och de kan uppleva att de är samma person som de alltid har varit, även om livssituationen har förändrats.

En stor omställning

Att få skyddade personuppgifter innebär ofta en stor omställning. Det kan kännas särskilt svårt i början innan du vet hur du ska hantera olika situationer.

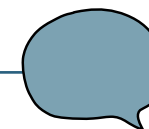
En av de intervjuade ungdomarna, Salim, beskriver att leva med skyddade personuppgifter som att byta skal, men att innehållet är densamma. Du har inte förändrats men situationen du befinner dig i har ändrats. Ibland behöver du

stöd för att hitta ett sätt att hantera det nya i situationen. Prata med någon vuxen som du känner förtroende för om hur du känner för att få hjälp att hitta lösningar för de situationer där de skyddade uppgifterna blir ett hinder.

Våga be om hjälp

För en del barn och unga som har upplevt våld i familjen blir det jobbigt igen när de har flyttat och kommit i säkerhet. När våldet inte längre finns i vardagen kommer reaktionerna och många barn och unga mår dåligt och tänker mycket på det som har hänt. Om du behöver stöd och hjälp för att må bättre finns det olika typer av verksamheter du kan vända dig till. Då kan du få träffa någon som jobbar med att ge stöd till barn och unga som har upplevt kontroll, hot och våld. Det finns också organisationer som arbetar med att ge stöd till barn och unga som lever i jobbiga situationer. Du kan både ringa till och chatta med flera av organisationerna. I slutet av handboken finns en lista på organisationer dit du kan vända dig.

Håll inte allt det jobbiga inom dig. Ta kontakt med någon som kan hjälpa dig att få hjälp med de negativa känslorna som du kanske bär på. Om situationen känns för svår så kom ihåg att det inte behöver vara för alltid. Försök tänka att det snart kan bli mindre hotfullt och att det handlar om att hitta ett sätt att acceptera att situationen kan se ut så här en tid. Det är inte du som har bytt identitet utan det handlar i stället om att din situation gör att du får liksom byta skal, men innehållet är den samma. (Salim, 18 år)

Rätt att få veta

En del barn får skyddade personuppgifter när de är för små för att förstå vad det innebär. Det kan vara svårt för vuxna i barnets närhet att veta när de ska berätta om skyddet. Varje förälder måste själv avgöra när det är lämpligt att berätta. När det är lämpligt kan bero både på barnets ålder och på hur hot-situationen ser ut. Barn har enligt barnkonventionen rätt att få information om alla frågor som rör dem. Informationen ska anpassas till deras ålder och möjlighet att förstå informationen. För en del barn kan det vara jobbigt att få reda på att de har levt med skyddade personuppgifter utan att veta om det.

Suuhad berättar hur det var för henne när hon fick informationen:

Vi hade levt med skyddade personuppgifter i många år, jag visste inget om det. Det var när jag började ettan och undrade varför inte jag skulle vara med på klassfotot som jag fick reda på det. Jag var förbannad och kände mig ledsen för att inte jag var som alla andra. Min lärare försökte verkligen förklara att det inte var mitt fel. Jag sa inget till mamma för jag var rädd att hon skulle bli ledsen. Sjukt att jag inte hade förstått det innan när jag tänker på det. Eftersom jag aldrig var på dagis när fotografen kom. Jag förstod då att mamma visste att fotografen skulle komma och därför lämnade hon inte mig den dagen. (Suuhad, 13 år)

Suuhad blev arg och ledsen och ville först inte berätta om sin reaktion för sin mamma. Hon var rädd för att mamman skulle bli ledsen. Efter några månader berättade hon om hur hon kände. Då kunde hennes mamma ge henne en förklaring till varför hon inte berättat om de skyddade personuppgifterna tidigare. När Suuhad förstod varför mamman inte hade berättat så mådde hon bättre.

Familjen

Det var jättejobbigt i början, kände mig vilsen över att vi inte var alla liksom. Det var inte som vanligt. Tidigare visste man liksom vilka som var ens familj men nu när vi tvingats lämna en del av dem känns det som jag inte vet vem jag tillhör. (Liv, 15 år)

Att få skyddade personuppgifter innebär ibland att du får lämna hela eller delar av din familj. Det kan kännas svårt att bryta upp från personer som står en nära trots att de kanske är anledningen till att du har skyddade personuppgifter. Suuhad berättar om sina blandade känslor:

Jag förstår att det är svårt att fatta, men det är olika känslor som finns där hela tiden. Ibland är jag så arg att jag vill att han ska dö. Andra dagar tänker jag att jag saknar honom men det går inte att säga till någon - ingen skulle fatta! (Suuhad, 13 år)

Dubbla känslor

Det är vanligt att ha dubbla känslor inför den person som har utsatt dig för hot eller våld och som är orsaken till att du behöver skyddade personuppgifter. Många barn och unga kan beskriva det som att personen (ofta en förälder) har två sidor, en snäll och en dum sida. De kan sakna de snälla sidorna hos personen samtidigt som de är väldigt arga på det som personen har gjort. Det kan vara svårt att prata om det, men ofta mår du bättre av att berätta för någon om hur du känner. Kanske kan du prata med de i din familj som har flyttat tillsammans med dig. Annars finns det kanske någon annan

vuxen i din närhet, till exempel i skolan som du kan prata med. Det är bra att prata om vad du känner, hur du tänker om det som har hänt och vad du oroar dig eller är rädd för. Det kan hända att du mår mycket dåligt och har svårt att sova och koncentrera dig för att du tänker på det du utsatts för. Då ska du be om att få träffa någon som arbetar med att hjälpa barn och unga genom att prata om det som är jobbigt. Esmika berättar hur det blev för hennes familj efter att familjen splittras:

Tidigare så kunde vi prata om både jobbiga och bra saker syskon emellan men eftersom vi alla är rädda så pratar vi inte alls med varandra. Det känns som vi inte vill skrämma varandra. Det är redan jobbigt som det är. Vet inte om vi någon gång kommer att bli den familj som vi varit. (Esmika, 17 år)

När saknaden blir svår

Om du har lämnat hela din familj och släkt kan ensamheten och saknaden bli särskilt svår. Att återvända till eller att kontakta sin familj kan kännas lockande om du saknar dem mycket. Men att kontakta de personer som du har skydd från kan vara både riskfyllt och mycket farligt. Situationen kan bli värre och konsekvenserna allvarliga, både för dig och för andra i din familj som också har skyddade personuppgifter. Berätta i stället för någon vuxen att du saknar familjen och att du känner dig ensam. Det kan vara din socialsekreterare, kontaktperson på skyddat boende, familjehemsförälder eller någon annan vuxen som du har förtroende för. Kanske kan ni tillsammans hitta sätt att minska ensamheten. Oakly berättar:

Det är bara vi nu, innan var kusinerna på besök men nu har vi bott här i snart fyra år och ingen av våra kusiner har varit här, det känns sorgligt på något sätt. (Oakly, 16 år)

Ibland kan det vara möjligt att fortsätta ha kontakt med någon eller några i släkten även när du har skyddade personuppgifter. Det beror på vad som har hänt och vem det är som du ska skyddas ifrån. Ta alltid stöd av någon vuxen i din närhet för att bedöma om du kan ha kontakt med någon i din familj eller släkt. Elena berättar hur de gjorde i hennes familj:

I början träffade vi sällan någon från släkten men nu fungerar det bättre. Vi måste tänka noga innan vi träffas. Efter många diskussioner med polisen och så kom vi fram till att vi kunde träffa några av släkten genom att tänka säkert. Alltså inte träffas på den plats vi bor på utan på ett annat ställe. (Elena, 17 år)

Säkerheten är viktigast

Säkerheten för dig och de i din familj som behöver skydd är alltid viktigast. Prata igenom hur kontakten ska gå till så att det inte finns någon risk för att den nya bostadsorten avslöjas. Ta gärna hjälp av polisen och socialtjänsten för att göra en riskbedömning. Samah säger så här:

Det behöver inte betyda att ni nu och för alltid ska vara exempelvis tre personer i familjen, det kan ändras med tiden. Man kan till exempel tänka att vi vara den "lilla familjen" i tre månader sedan får man se vilka man kan ta kontakt med. Det finns många olika sätt kan göra det lättare att träffas. Ni kan träffas på en plats där ingen av er bor, som kanske ligger mittemellan. I så fall är det viktigt att ni tänker igenom allt som handlar om säkerhet. Är ni fler syskon som ska bo tillsammans kan det vara bra att du pratar med dina syskon, antagligen känner de precis som du. Det känns lättare att inte vara ensam. (Samah, 21 år)

Foto av Priscilla Du Preez på Unsplash

Även Mona har ett tips att ge om du under en tid inte kan ha kontakt med en familjemedlem:

Det kan vara tufft olika perioder. Det hjälper att tänka att denna jobbiga situation inte med självklarhet behöver vara för alltid. Har du frågor till den personen som du inte kan träffa, skriv ner frågorna - en dag kanske du träffar personen. (Mona, 18 år)

Flytta

All hände så fort, plötsligt var mitt rum borta med alla mina saker. Det var helt sjukt. Ingen hade sagt något till mig men de hade bestämt att vi skulle lämna allt och flytta. I början var jag bara sur, ville inte acceptera att jag var tvungen att lämna allt. Samtidigt tyckte jag inte om det nya stället. Det handlade inte om att det inte var fint utan att det inte var mitt, inga av mina saker var där. (Lilaz, 15 år)

Precis som i Lilaz fall, tvingas många barn och unga som lever med skyddade personuppgifter att flytta utan att de hunnit förbereda sig för flytten. Att flytta kan innebära att du måste bryta upp från skola och vänner och allt annat i vardagen som du är van vid. Att börja ett nytt liv på en annan plats kan kännas jobbigt och göra att du blir både arg och ledsen. Det är viktigt att få tid att sörja den plats och det hem du har tvingats lämna. Adam berättar om sina känslor:

Man kan bli så förbannad att man känner för att gå och slå dem som tvingat dig att flytta. Det hjälper inte för man kan inte gå dit. Men samtidigt kan man inte bara sluta vara arg. Det kan vara skönt att faktiskt bara vara arg i en stund, till och med skrika högt. Tyvärr finns inget man kan göra åt det utan bara gå vidare och försöka göra den nya platsen till något bra. De vuxna har svårt att fatta att man behöver vara arg ett tag, så då kan man kanske säga: låt mig vara en stund! (Adam, 20 år)

Ibland behöver ett barn eller en familj som fått skyddade personuppgifter flytta till ett tillfälligt hem för en kortare tid. Det kan vara ett skyddat boende eller en tillfällig lägenhet. Att veta att du snart ska flytta igen kan göra det svårt att koppla av och känna sig hemma. Det är okej att känna sig ledsen och arg och sakna sitt gamla hem. Det är också viktigt att försöka hitta saker som kan göra att du trivs bättre på det nya stället. Salim beskriver hur han upplevde det att flytta till en ny ort. Efter en tid gick sorgen över att ha lämnat det gamla hemmet över och han hittade sätt att trivas på det nya stället.

Du ska aldrig tänka att du snart måste fly igen. Då kan det bli mer stressande. Ibland kan sorgen över att behöva flytta sitta i under en lång tid efter en flytt. Det kan göra att du inte känner dig hemma i det nya. Det kan vara svårt att förklara det för en vuxen som kanske tror att barn bara kan sluta tänka på det gamla och börja tycka om det nya. Det kan då kännas jobbigt att få höra vuxna säga att man ska vara nöjd. Försök tänka att hemmet ska vara ditt tills vidare. Tänk ut hur du skulle vilja att ditt rum ser ut. Vad som skulle behöva ordnas för att just det rummet ska bli mer personligt, mer du. Det är okej att känna sorg över att du tvingats lämna något bakom dig, men den sorgen ska inte stanna många veckor, utan försök titta framåt snart igen. Även om det känns omöjligt vill jag säga att det går över efter en tid. Först sörja, sedan acceptera flytten och till sist börjar du säkert tycka att det nya är ditt. (Salim, 18 år)

Att flytta måste inte kännas som något dåligt och jobbigt. Det kan vara väldigt olika från person till person. För Elena innebar flytten att hon kunde börja ett nytt liv utan att vara rädd. Hon säger:

Det känns bra, äntligen behöver jag inte vara rädd hela tiden, jag tittar på tv och spelar dator, det känns bra. (Elena, 17 år)

Ensamhet

Med skyddade personuppgifter så blir man ensam, till en början i alla fall. Det har varit sjukt jobbigt att acceptera. Det tar en sån kraft att inse hur väldigt ensam man plötsligt är. (Esmika, 17 år)

Det är inte ovanligt att känna sig sjukt ensam när du flyttat. Det jag vill säga är att du inte är ensam - utan de flesta unga som flyttar till ett nytt ställe känner sig mycket ensamma. I början kan det också vara svårt att lita på människor, vilket kan göra att ensamheten känns starkare. Det är en vanlig känsla och snart är du förbi den känslan också, särskilt när du får mer att göra, både i skolan och på fritiden. Samtidigt som det är viktigt att komma ihåg vem eller vilka du skyddas ifrån. Det är ju inte personer du träffar på skolan som är hotet, alltså är det helt okej att prata och umgås med dem. (Adam, 20 år).

Esmika och Adam beskriver att ensamheten och oron att avslöja sin identitet var störst i början när de hade fått skyddade personuppgifter och flyttat till ett nytt ställe. Allt eftersom tiden gick så lärde de känna nya kompisar och fick nya fritidsaktiviteter.

I början kan rädslan för att göra misstag som avslöjar ens identitet också göra att en drar sig undan och håller sig för sig själv. Mona berättar hur hon kände:

Det var helt sjukt i början. Jag var rädd för alla och ville helst bara vara en skugga. Jag var rädd både för att bli hittad men också utfrågad. Man borde få en tid att lära känna folk utan att de kunde se en liksom. Jag sa sällan något och på rasterna satt jag gärna för mig själv. Men efter någon vecka ville jag vara med och det kändes som om att ingen ville göra något med mig. Det blev lättare när jag började prata i klassen, svara på frågor och sånt. Precis som de efter en tid tänkte att hon är nog inte så farlig. (Mona, 18 år)

Vänner

Har du hittat någon kompis? Det frågade mamma om varje dag. Hon fattar inte hur svårt jag hade det. Att vara helt ny - ingen vill ju vara med en då. Jag kunde inte heller vara mig själv någon gång. Hur kan någon tycka om en som hela tiden drar sig undan och inte pratar med någon. Självklart ville jag ha en kompis, men jag visste inte hur jag skulle göra. (Elena, 17 år)

Det finns flera anledningar till att det kan kännas svårt att hitta nya vänner när du lever med skyddade personuppgifter. Att behöva flytta ofta kan vara en anledning. Rädsla att öppna sig för någon eller att låta någon komma nära kan vara andra anledningar. Att ha vänner är lika viktigt för alla barn och unga, oavsett om du lever med skyddade personuppgifter eller inte. Det kan

vara svårt att avgöra hur mycket du kan berätta om din situation och ditt skydd utan att riskera din säkerhet och trygghet. En del känner att de inte vill berätta något alls. Andra vill berätta om sin situation för vissa utvalda personer. Det är ett beslut du inte ska fatta själv utan be i stället någon vuxen som känner till din situation om hjälp. Omar ger sina tips om hur du kan göra för att hitta nya vänner:

Det är viktigt att du får vänner. Vänner som du kan umgås och prata med. Du behöver inte berätta något om ditt skydd alls i början utan utgå från att du är som alla andra. Försök vara dig själv, det är svårt att försöka ändra sig hela tiden. Om du tycker att det är svårt att få kontakt med klasskompisarna, prata med läraren om hur han/hon kan hjälpa dig. Eftersom du lever med skyddade personuppgifter kan det göra att du är rädd för att få kontakt med någon eftersom personen skulle kunna fråga en massa, som du inte kan eller får svara på. Det är så för många av oss som lever med skyddade personuppgifter. Det känns alltid lättare när du sagt vad du behöver hjälp med. Är det så att du tycker att det är svårt att prata med din lärare, så kan du prata med kuratorn på skolan. (Omar, 20 år)

- Att leva med skyddade personuppgifter kan göra att du känner dig både arg, ledsen, frustrerad och uppgiven.
- Om känslorna kommer – prata med någon som du litar på.
- Det är inte ditt fel att du lever med skyddade personuppgifter.
- Det finns vuxna som kan hjälpa och stötta dig.
- Du är inte ensam.

Undanhålla sanningen

Jag skulle hitta på allt om mitt liv, vem jag var, vilka vi är och var min släkt bor. (Elena, 17 år).

När du får skyddade personuppgifter dyker det ofta upp frågor om hur du ska hantera ditt gamla och nya liv. Det kan vara frågor som du själv har eller som du får från andra. Frågorna är inte alltid lätta att svara på. Särskilt inte när du ibland inte kan säga hela sanningen eftersom det kan riskera att avslöja din identitet. Det kan därför hända att vuxna säger att du inte får berätta något om dig själv eller att du ska hitta på en berättelse om din bakgrund. Hos många barn kan det skapa konflikt att inte få säga sanningen och det kan uppfattas som att vuxna säger att det är okej att ljuga. Det berättar Klara om:

Det som jag hade svårast att acceptera var när personalen på kvinnojouren sa att vi skulle tänka ut vad vi skulle svara när någon frågar varifrån vi kom. Jag förstod ganska snabbt att det handlade om att ljuga ihop något. (Klara, 13 år)

Att inte berätta vem du är och vad du har varit med om innebär ju att du inte säger hela sanningen, men du gör det för att skydda dig själv från att utsättas för mer fara. Det kan vara svårt att hitta på svar i samma stund som du får en fråga. Därför kan det vara bra att hitta på en berättelse eller förbereda svar på vissa frågor i förväg. Så här säger Oakly:

Det blir som mos i huvudet när ens förälder plötsligt säger, nu ska vi hitta på en berättelse som du kan använda när kompisarna undrar varifrån du kommer. (Oakly, 16 år)

Lilaz berättar att hon hade förberett färdiga svar när frågorna kom:

Det viktigaste är att ha svaret klart när frågan kommer. Jag och min lärare pratade om det innan skolfotograferingen och kom överens om att jag skulle säga att jag skulle till läkare den förmiddagen. Det kändes bra att det var en överenskommelse med läraren, det kändes som mindre ljug liksom. (Lilaz, 16 år)

Hitta på en berättelse

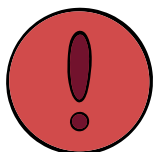
Både Klara och Oakly berättar hur de valde att hitta på berättelser och svar som låg nära sanningen. Det gjorde de genom att ändra på vissa detaljer och inte säga precis som det var. På så sätt kände de att de inte ljög. Att välja svar som ligger nära sanningen gör dem också lättare att komma ihåg. Om du hittar på en helt ny berättelse om dig själv riskerar du att säga olika saker till olika kompisar och då kan det leda till ännu fler frågor. Färdiga svar kan ge en känsla av kontroll som både ger trygghet och ökar din säkerhet.

Berätta en del men inte allt

Ta hjälp av någon vuxen du litar på och be om tips och råd om vilka svar du kan förbereda utifrån just din situation. I skolan kan din lärare hjälpa dig att hantera situationer där du inte kan delta på grund av skyddade personuppgifter. Kom ihåg att det är skillnad på att ljuga och på att hitta på svar för att skydda sig själv och kanske också sina närmaste för att kunna leva ett så

normalt och tryggt liv som möjligt. Ibland kan du behöva berätta att du har skyddade personuppgifter för att dina uppgifter ska hanteras på ett säkert sätt. Däremot behöver du inte berätta för andra om varför du har skyddade personuppgifter.

- Ta hjälp av någon vuxen som du har förtroende för och skapa tillsammans en berättelse om dig så att du har svar på frågor som dina kompisar eller vuxna kan ställa.
- Berätta för de vuxna du har runt omkring dig i skolan eller på fritiden hur du vill ha det för att du ska känna dig trygg och för att din vardag ska bli lättare.
- Ligg steget före – det vill säga, försök att vara väl förberedd på situationer innan de inträffar.

Man vill ju finnas

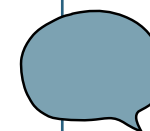
Jag var en ganska tyst person tidigare, inte för att jag mådde dåligt utan jag bara var sådan. Jag trivdes med det och pratade när jag kände att jag ville prata. Nu måste jag vara tyst. Det är skillnad på att välja att vara tyst och vara tvungen. Känns som jag nu är en annan person än mig själv. (Liv, 15 år)

Många barn och unga med skyddade personuppgifter upplever att de ibland behöver hantera både sina egna rädslor för att bli avslöjade och vuxnas reaktioner på att de lever med skydd. Vuxna i din omgivning kan säga att du ska vara tyst och inte märkas så mycket i till exempel skolan. Det kan bero på att de är rädda för att du ska avslöja ditt skydd om du berättar för mycket om dig själv. En del upplever också att vuxna behandlar dem annorlunda för att de lever med skyddade personuppgifter. Det gör att de upplever att de i stället syns mer än alla andra, att de sticker ut från mängden.

Att försöka vara osynlig och tyst fast du vill synas och höras som alla andra kan vara jobbigt. Salim, beskriver det så här:

Det kanske är svårt att förstå, men man vill liksom vara någon som alla andra, inte utmärka sig så man blir konstig. Samtidigt vill man vara lite speciell, alltså på ett bra sätt så att man är lite populär... inte bara någon som gör konstiga saker och kompisarna skäms över en liksom. Mamma sa att jag skulle försöka tona ner mig så att inte alla la märke till mig. Det är det jag menar, så vill man inte ha det. Man vill ju finnas! (Salim, 18 år)

Ju mer jag skulle kunna vara ingen desto bättre, det kan inte vara så man menar! Det känns som det skulle göra det enklare för de vuxna om jag bara var i bakgrunden. Det är precis som de då kan slappna av och tänka att det inte händer mig något. (Klara, 15 år)

Klara använder orden "att vara ingen" för att beskriva att hon inte fick höras och synas. Att hon inte fick samma uppmärksamhet och ta samma plats som sina klasskamrater.

Förklara för vuxna hur du känner

Ibland kan vuxnas oro och omtanke leda till ett beteende från den vuxna som gör det svårare för barnet att hantera sin situation. Det är viktigt att komma ihåg att det alltid är vuxnas ansvar att se till att barn är trygga och att skyddet fungerar. Men ibland tänker och gör även vuxna fel. De kan glömma att fråga barnet eller den unge hur hen upplever situationen. Det kan vara bra att försöka förklara för den vuxna hur du upplever att det blir om du till exempel uppmanas att vara tyst och tillbakadragen när du egentligen är en pratsam person. När den vuxna förstår hur situationen blir för dig kan ni tillsammans prata om hur du skulle vilja ha det. Då kan ni gemensamt komma fram till en säker lösning för hur ni ska göra i stället.

Omar beskriver att det kan vara bra att låta det ta tid att komma in i en ny klass. Han säger:

I början kan det vara svårt att vara ingen, låt det ta den tid det behövs. Det är lättare att vara mer tyst i början sedan kanske börja med att svara på frågor på lektionen. Det är lättare om du i början är tillsammans med den grupp i klassen som gör något tillsammans i stället för att bara vara två personer. Det är svårt att vara själv med en person i början. (Omar, 20 år)

Känslan av att "vara ingen"

Sociala medier är en stor del av barn och ungas vardag. Att inte få ha konton med ditt namn och bilder kan kännas som en stor begränsning och bidra till känslan av att "vara ingen". Att inte använda sociala medier eller ha konton i ett påhittat namn kan också göra att kompisar ställer fler frågor. Esmika beskriver hur hon gjorde för att kunna ha ett Facebook-konto, trots att hon lever med skyddade personuppgifter:

Ingen vill vara ingen. Försök att tänka att du ska vara försiktig i början, sedan blir det lättare. Var ärlig med dig själv, är det så att du vill synas, vara med på bild så säg det. Det svåra är Facebook, jag ville så gärna också ha Facebook men alla sa att det inte går. Det kan gå. Man behöver inte ha foto på nätet. Det är svårt då andra kan lägga ut bilder på en. Jag berättade för mina närmaste vänner hur det låg till, att de inte fick lägga ut bilder på mig på sin Facebooksida. Men det dröjde länge innan jag vågade säga det till dem. Sen så startade jag min sida, inga namn eller personuppgifter stämde som jag skrev in. En annan sak som var viktig för mig var basket, jag ville så gärna spela. Det tog oss ett år att komma fram till hur jag också skulle kunna spela. Men efter det så var det helt underbart! Tänk efter, vad vill du göra? Jag lovar att du kommer att må bättre när du har något att göra på fritiden, som du verkligen tycker om. (Esmika, 17 år)

Att alla vill vara någon är självklart. Det är också självklart att alla är någon oavsett om man lever med skyddade personuppgifter eller inte. Det tar tid att lära sig att tänka säkert och att göra bedömningar av vad som fungerar för att skyddet inte ska avslöjas. Men det går att göra väldigt mycket av det som du gjorde innan du fick skyddade personuppgifter. Tänk att du behöver lägga till ett extra lager av säkerhetstänk på det du vill göra. Ta hjälp av de vuxna du har runt omkring dig. Fortsätt med fritidsaktiviteter och att göra sådant som du mår bra av.

Aktiv fritid

I början kan det kännas som att du aldrig kommer att kunna känna dig trygg. När du känner så är det viktigt att tänka att det kommer med tiden. Det tar ett tag att vänja sig vid sitt nya liv, samtidigt som det kan vara svårt att glömma sitt gamla. Men försök att tänka på här och nu! Se till att du har något att göra på dagarna efter skolan, en fritidsaktivitet eller så. (Mona, 18 år)

Livet med skyddade personuppgifter innebär flera omställningar och förändringar. Det du brukade göra känns kanske inte längre helt självklart och det är lätt att känna sig vilsen när vardagen ändras. Att ha en aktiv fritid kan göra att saker känns lättare. Det gjorde det i alla fall för Lilaz, hon säger:

Vissa vuxna tror att man måste vara hemma och glo i taket bara för att man har skyddade personuppgifter. Då hade jag inte klarat mig. Det är som om jag skulle dö långsamt. (Lilaz, 16 år)

Prata med din ledare

Vissa föreningar och organisationer har rutiner för hur de hanterar personer med skyddade personuppgifter. Fråga gärna om det finns rutiner som kan underlätta hanteringen. Prata också med dina tränare eller ledare, så att de vet om din situation och kan hjälpa dig om det uppstår frågor. Du behöver inte berätta om varför du har skyddade uppgifter. Du kan i stället bara berätta att du har det och att de inte får lämna ut information om dig eller att du är med i klubben eller föreningen. Prata också om hur du vill göra med lagfoton eller bilder från olika aktiviteter.

Acceptera aldrig att du ska avstå från en bra fritid. Du har lika mycket rätt att göra något som alla andra. Det som du måste tänka på är att inte skriva in namn, adress och personnummer på samma ställe i ett datorsystem. Fråga gärna vilka som kan få upp informationen. Är det så att alla kan se informationen måste du vara mycket tydlig med att inga personliga uppgifter ska skrivas in. All den information som handlar om dig personligen ska skrivas för hand och lagras just hos den aktuella klubben och aldrig lämnas ut. Skulle någon ringa och fråga om dig så måste svaret alltid vara att du inte alls finns med i klubben. (Salim, 18 år)

Precis som Salim säger så behöver du inte avstå från att ha en aktiv fritid bara för att du har skyddade personuppgifter. Det viktiga är att vuxna hanterar dina personuppgifter på ett tryggt och säkert sätt. Då kan du vara med i en klubb eller en organisation för att göra det du är intresserad av och tycker är roligt.

- Var noga med att föreningen inte skriver in mer information än absolut nödvändigt om dig.
- Informationen som handlar om dig ska förvaras på ett säkert sätt. Endast ett fåtal personer ska ha tillgång till informationen.
- Lämna inte din bostadsadress. Lämna i stället adressen till Skatteverkets postförmedling.
- Det är mycket viktigt att inga uppgifter om dig lämnas ut till någon annan.
- Förklara att om någon skulle kontakta föreningen/organisationen och ställa frågor om dig så ska de inte svara på om du är medlem hos dem, eller lämna ut några uppgifter om dig. Berätta även för en vuxen du litar på att någon har ställt frågor om dig.

Att känna sig trygg och säker

Namnbyte

Namnbyte är inte en form av skyddade personuppgifter, men det kan fungera som ett extra skydd. En del barn och unga som har sekretessmarkering eller skyddad folkbokföring väljer därför att också byta namn. Du kan behålla ditt riktiga namn men välja att använda ett annat namn i skolan och på fritidsaktiviteter. Du kan också byta till ett helt nytt för- och efternamn via Skatteverket. Det är viktigt att veta att om du gör ett namnbyte via Skatteverket så behåller du ditt personnummer. Det innebär att du behöver fortsätta att vara försiktig i alla situationer där du ska ange personuppgifter. En person som letar efter dig kan fortfarande söka efter uppgifter om dig via ditt personnummer.

Om du ska byta namn är det bra om du väljer ett vanligt namn som andra inte reagerar på. Om många heter samma namn är det inte lika lätt att koppla ihop namnet med just dig och du blir mer anonym. Om du i stället väljer ett namn som bara ett fåtal personer heter är det fler i din omgivning som reagerar på namnet och du riskerar att bli hittad lättare. Här ger Elena tips om hur du kan tänka om du ska byta namn:

Om man behöver byta namn ha då inte bråttom att bestämma ett nytt namn. Ta gärna ett namn som du tycker om och kan känna är du. Kanske har du något smeknamn som du kan utgå ifrån. Låt aldrig någon bara bestämma vad du ska heta. Det kan ta ett tag innan du känner dig bekväm med ditt nya namn. Det gör inget - stressa inte, det kommer! Steg för steg. Kanske de där hemma också kan använda ditt nya namn så blir det lättare med tiden. Om du känner att det känns konstigt att byta namn så vill jag bara säga att vi är fler som tycker det. Det kan till och med vara dagar som jag har glömt att jag bytt namn och då reagerar jag inte när någon säger det. Ta det lugnt, det handlar bara om tid. (Elena, 17 år)

Som Elena säger kan det ta tid innan man känner sig bekväm med sitt nya namn. Oron för att inte komma ihåg bytet av namn kan göra att du känner dig osäker. Under de första veckorna kan det vara lätt att glömma bort att du kallas något annat än ditt vanliga namn. Det hände Liv:

Jag hade bara glömt det, alltså att jag nu hette så. Flera hade ropat mitt namn under dagen, men jag hade glömt. Kom på det i bussen hem, vad skulle de nu tänka? Att hon inte ens vet vad hon heter? (Liv, 15 år)

Efter att ha glömt sitt nya namn några gånger kom Liv på hur hon kunde hjälpa sig själv genom att sätta ett kryss på handen, som en påminnelse. Det hjälpte henne att komma ihåg att hon hade bytt namn.

Mona har erfarenhet av att byta namn enbart i skolan. Hon berättar att den skola hon gick i ville att hon skulle använda ett påhittat namn när hon var i skolan:

Så, nu heter du så här och det är det namnet du ska uppge i alla sammanhang. Skolan hade en policy att alla elever som börjar på skolan och har skyddade personuppgifter skulle få ett nytt namn. Det var helt sjukt, jag ville inte byta namn igen. (Mona, 18 år)

Ett nytt namn i skolan

En del skolor ger ett påhittat namn till alla elever med skyddade personuppgifter. Om det fungerar så på din nya skola prata med din lärare och rektorn om att du vill vara med och bestämma vilket namn du ska få. Att du får ha tankar om namnet kan göra att det blir lättare för dig att komma ihåg namnet och att göra det till ditt. Mona hade redan fått byta namn en gång tidigare och hon vägrade finna sig i att skolan valt ett namn till henne. Hon gick till rektorn och berättade att hon inte ville ha ett påhittat namn eftersom hon redan hade ett nytt namn sedan fyra år tillbaka.

Ett namnbyte kan kännas svårt även om du själv har valt att byta namn för att känna dig tryggare och själv fått bestämma ditt nya namn. Omar berättar hur han upplevde det:

Även om jag var med och valde namnet gick det inte att i förväg förbereda sig på vilken svår sak det är att plötsligt inte heta sitt namn. (Omar, 20 år)

Byt namn innan du bokar en resa

Det finns några saker som är viktiga att tänka på om du ska byta namn. Om du planerar att resa utomlands behöver du vänta tills du får beslutet om namnändring från Skatteverket. Sedan behöver du ansöka om ett nytt pass med det nya namnet innan du bokar resan. Namnet i ditt pass och legitimation måste vara samma som namnet på tåg-, flyg- eller båtbiljetten. När namnbytet är godkänt behöver du förnya alla dina identitetskort (pass, id-kort, körkort) samt bankkort om du har det.

Det kan också vara viktigt att tänka igenom resor som du ska göra när du inte har ansökt om ett namnbyte utan enbart använder ett påhittat namn på till exempel en fritidsaktivitet. Om ledaren för fritidsaktiviteten ska boka biljetter är det viktigt att de bokas i ditt riktiga namn. Annars kan det bli

svårt för dig att resa. Du kan behöva prata med någon vuxen som känner till din situation. Då kan du få hjälp att avgöra om det är säkert för dig att vara med på resan. Adam berättar vad som hände honom:

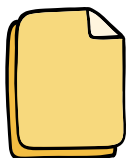
Jag hade använt mitt nya namn i föreningen och nu skulle vi i väg på träningsresa. Alla var nervösa och förväntansfulla inför resan. Jag var i stället rädd att tränaren hade beställt resan i mitt nya namn för då skulle jag inte kunna resa. Visst hade jag kunnat säga till innan men jag kunde inte. Jag blev tyst liksom och bara väntade. Det är klart att tränaren inte kan veta att jag har ett påhittat namn och ett annat riktigt namn som ingen vet. Jag var rädd för vad som skulle hända om tränaren fick veta mitt riktiga namn. (Adam, 20 år)

Här kan du läsa om Monas tips om du ska resa med ditt lag eller förening:

När du ska beställa resa så måste du göra det i ditt riktiga namn. Detta kan du prata med din ledare om enskilt, så att ingen av dina kompisar behöver veta om det. Din ledare behöver då beställa biljetten i det namn som står i ditt pass. När du sedan är på resan gäller självklart samma säkerhetstänk som när du är hemma, särskilt när det gäller bilder som laget tar och sedan lägger ut på sin hemsida. Det kan kännas jobbigt att inte vara som ens kompisar. Försök att inte tänka så mycket på det utan njut av att ändå kunna vara med på resan, trots att du kanske inte kan vara med på allt. (Mona, 18 år)

- Prata med någon vuxen om du vill byta namn. Om du är under arton år krävs att din/dina vårdnadshavare samtycker till namnbytet.
- Använd det namn som står i ditt pass eller på din legitimation när du bokar en resa av något slag exempelvis en tåg-, flyg- eller båtbiljett.
- Om du har skickat in en anmälan om namnbyte till Skatteverket är det bäst att vänta tills du fått beslutet om namnbytet innan du bokar en resa.
- Välj ett så vanligt namn som möjligt. Du kan se hur många som har ett visst för- eller efternamn på Skatteverkets webbplats.

- Du ansöker om namnbyte hos Skatteverket.
- Alla vårdnadshavare måste skriva under blanketten. Du som är över 12 år måste även själv skriva under blanketten.
- Ansökan om förnamn kostar 250 kr.
- Ansökan om efternamn kostar 1800 kr. Vissa efternamn är avgiftsfria exempelvis om du vill byta till någon av dina föräldrars efternamn.
- Mer information om namnbyte kan du läsa hos Skatteverket www.skatteverket.se

Trygghet och säkerhet

Trygghet är ett grundläggande behov för både barn och vuxna. Känslan av trygghet kan komma både inifrån och utifrån. Det kan vara en känsla av kontroll över att du och din närmaste omgivning vet hur ditt skydd ska hanteras. Känslan av trygghet kan också komma genom säkerhetsrutiner och handlingsplaner i skolan och hos myndigheter. Eller genom att saker i din vardag fungerar utan allt för många problem, frågor och orosmoment. Att känna sig trygg handlar också om att kunna lita på de personer som du har i din omgivning. Det kan handla om dina kompisar men också de vuxna du har omkring dig. Att våga lita på andra och att känna sig trygg kan ta lång tid när du har levt i en otrygg tillvaro. För en del barn och unga kan det kännas som om de aldrig kommer att bli trygga igen. Lilaz uttrycker sina tankar om skyddet och trygghet så här:

Det är ju inte så att problemen började här, utan det kom av någon anledning och det var redan skitjobbigt innan vi fick skyddet. Ingen pratade med oss om det... det sjuka, att ens pappa vill döda ens mamma. Egentligen så är tanken med skyddade personuppgifter att personen ska känna sig trygg. Det som känns helt sjukt är att det många gånger är tvärtom, man känner sig inte trygg med att leva gömd. Hade man varit trygg hade man inte behövt leva gömd och hur ska man känna sig trygg när man ska gömma sig hela tiden... från allt och alla? (Lilaz, 16 år).

För många barn och unga är känslan av att de aldrig kommer att bli trygga igen störst under den första tiden efter att de har lämnat sitt hem och fått skyddade personuppgifter. Många upplever att det blir lättare efter en tid när de har lärt känna nya kompisar, hittat fritidsaktiviteter och lärt känna sin nya hemstad. Med tiden hittar de flesta också sätt att prata om sitt behov av skydd och blir trygga i hur de kan prata om sig själva och sin bakgrundshistoria.

Skyddade personuppgifter används för att dina personuppgifter och platsen där du bor inte ska bli känd för den eller de personer som du behöver skyddas ifrån. Det är därför viktigt att myndigheter och andra vuxna som du möter hanterar dina personuppgifter på ett säkert sätt. Vuxna ska alltid ta ansvar för att barn och ungdomar får det skydd de behöver. Små barn behöver vuxnas hjälp för att få skyddet att fungera men ju äldre barn blir ju fler situationer kan de hamna i där de själva behöver ha kunskap om vad de ska göra för att behålla skyddet.

Är du äldre barn eller tonåring rör du dig i sammanhang i skolan, på fritiden och bland kompisar där vuxna inte alltid vet om din situation och där du själv kan behöva tänka kring vad du kan säga eller göra. Det kan handla om att ställa frågor om hur dina personuppgifter kommer att hanteras och vilka personer som kommer att kunna se dem innan du lämnar ut uppgifterna till exempelvis en person, förening eller ett företag. Det kan också handla om att du kanske behöver avstå från att göra något som kompisarna gör. Ibland kan du behöva göra saker på ett annat sätt än dina kompisar, för att skydda dina personuppgifter.

- Ta alltid reda på hur dina personuppgifter kommer hanteras innan du lämnar ut dem.
- Om du känner dig osäker på om dina personuppgifter kommer att hanteras på ett säkert sätt är det bättre att vänta med att lämna ut dina personuppgifter.
- Fråga vilka personer som kan få tillgång till dina personuppgifter.
- Informera om att dina personuppgifter inte får lämnas ut.

För att känna sig trygg är det viktigt att vuxna i ens närhet visar att de har kunskap. De behöver också visa att de vet vad de ska göra för att skyddet ska fungera. Ibland kan det vara svårt att möta reaktionerna hos vuxna som vet om att du har skyddade personuppgifter. Det kan vara en lärare som blir nervös och orolig, men som försöker att inte visa det utåt. Eller en förälder som själv är rädd och orolig för att ni ska bli hittade och därför blir överbeskyddande. Mona berättar vad hon var med om:

Som när jag var på fritids när jag gick i femman. En personal sa: var inte rädd jag har koll, du kan gå ut och leka med de andra barnen. Men jag kunde se hur nervös hon var i ögonen. Sedan sprang hon nästan efter mig ute på gården. På det sättet förstod jag att hon var rädd, hur skulle jag då kunna känna mig trygg?! (Mona, 18 år)

Oakly har varit med om något liknande. Så här beskriver han sin upplevelse:

Det var ju inte så att mamma hade koll. Jag såg hur nervös hon var när vi skulle någonstans och hon sa många gånger, att tänk om det läcker ut var vi bor. Det var inte många vuxna som kändes säkra på hur man skulle skydda oss. Många sa till mig att jag själv skulle vara uppmärksam och ha kontroll över vad de vuxna gör med den information de får av mig. Hur ska jag då kunna slappna av? Jag skulle vara frågvis och aldrig glömma att fråga varför de vill veta... att utgå från att alla kan vara avslöjare om var jag finns. Hur kan jag då lita på någon? Eller känna mig trygg i de vuxnas sällskap? (Oakly, 16 år)

Vuxnas reaktioner

För många barn och unga kan det kännas svårt att veta vad de ska säga eller göra när en vuxen inte reagerar på det sätt som de förväntat sig. Ibland kan det leda till att barn tar ansvar för den vuxnas oro och rädsla och blir den som hanterar situationen. Det leder ofta till att barnet inte berättar om det stöd som hen egentligen vill ha. Det blir aldrig bra, för varken barnet eller den vuxna. I stället är det bra om du kan prata med personen och berätta vad du skulle behöva för att det ska kännas lättare att hantera situationen.

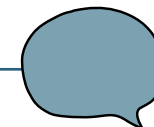
Att få vuxnas stöd och omtanke kan kännas både bra och jobbigt. På samma gång som du behöver deras stöd och hjälp kan vuxnas omtanke ibland kännas påfrestande och göra att du känner dig annorlunda i jämförelse med andra. Det kan helt enkelt bli jobbigt om vuxna bryr sig för mycket. Det kan kännas som om de behandlar dig annorlunda för att du är skyddad eller att de tycker synd om dig. Esmika beskriver det så här:

Självklart är det jobbigt med alla dåliga minnen - skitjobbigt! Men jag vill inte att vuxna ska ta upp det hela tiden. Man vill glömma och gå vidare, inte vara den som man tycker synd om. Det värsta är när de hela tiden säger att de tycker synd om en och kollar till en extra för att man ska vara glad och så... det räcker ju att jag vet om att de vet. (Esmika, 17 år)

Mona har liknande erfarenheter av vuxnas omtanke.

Vissa vuxna tänker och tror att du ska känna dig trygg om de är "extra" snälla mot dig. Som om de genom att vara så snälla och tycka synd om dig hjälper dig att må bättre. Berätta för dem att det inte fungerar för dig. Det kan vara svårt i början, men kanske efter en tid. Förklara då hur du vill ha det, hur de kan göra för att det ska kännas bättre för dig. Kom ihåg att vuxna antagligen gör på det sättet för att de bryr sig och de kanske skulle tycka att det var bra om du berättar för dem hur de kan bli bättre på det. Det kan kännas svårt att prata med alla vuxna på skolan så att de fattar. Men det du kan göra är att prata med din klasslärare och be honom eller henne att berätta för de andra. Det är du som vet bäst hur du vill ha det, så därför är det viktigt att berätta. Du behöver bara säga hur du vill ha det utan att egentligen prata så mycket mer om det. (Mona, 18 år)

De allra flesta vuxna som möter barn med skyddade personuppgifter gör saker med omtanke och för att de vill underlätta och hjälpa till. En del förstår inte att omtanken ibland kan upplevas som jobbig. Att någon tycker synd om dig är sällan till någon hjälp. Det kan ibland få dig att känna dig mer nedtryckt än stöttad. Försök att prata med den vuxne eller be någon hjälpa dig att förklara hur du upplever situationen. Vuxna brukar uppskatta att få veta hur de kan hjälpa till på riktigt.

Trygg vardag

Det är viktigt att du känner dig trygg och säker i din vardag. Det gäller både i skolan och på fritidsaktiviteter. Men också på vägen till och från skolan eller aktiviteterna. Ett sätt att öka tryggheten när du ska förflytta dig mellan olika ställen är att någon vuxen skjutsar eller följer dig. Det kan vara jobbigt att inte kunna ta sig till skolan på egen hand, men att känna sig säker är viktigare än vad andra tycker. Här berättar Mona hur hon tänker och känner:

Det kan vara jobbigt när dina klasskamrater får veta att du blir hämtad och lämnad till skolan, det är det för många av oss. Ibland kan de säga att du behöver hjälp eftersom du lever med skyddade personuppgifter men då ska det kännas ok för dig att säga, "nej tack!" Vissa har sagt att det hjälper att säga: "det har du inte med att göra", men då finns det också risk för att klasskompisar uppfattar en som otrevlig och då vill de inte vara snälla mot en. Du ska inte tänka att du är dum om du känner att du inte vill ha skjuts trots att de vuxna säger det, vi är många som inte vill ha skolskjuts och istället vill vara som alla andra. (Mona 18 år)

Gör en skyddsplan

Ett annat sätt att öka tryggheten i vardagen är att göra en skyddsplan. Det ska du göra tillsammans med en vuxen som känner till din situation och vet

vem eller vilka personer som du ska skyddas ifrån. Tillsammans kan ni göra en plan för vad du ska göra om du blir kontaktad eller hittad. Eller om någon annan hotfull situation skulle uppstå, där ditt skydd riskerar att avslöjas. Det ska vara en tydlig plan så att du vet vad du ska göra, vem du ska ringa och vart du ska försöka ta dig för att komma i säkerhet. Du kan behöva ha flera planer för olika situationer, till exempel i skolan och på fritiden. Det är bättre att ha en plan som du aldrig behöver använda än att överraskas och inte veta vad du ska göra. Mona säger:

Gör en nödplan tillsammans med en vuxen, om vad du kan göra om någon som inte får hitta dig hittar dig. Prata gärna med polisen om vad som skulle kunna hjälpa dig att känna dig säker. Det känns bättre att veta att man själv kan skydda sig om något skulle hända, som att ha ett larm till exempel. Larmets ljud gör att du får andras uppmärksamhet. (Mona 18 år)

- Det är vuxnas ansvar att du ska känna dig trygg och säker. Att fatta beslut om vad som är säkert för dig är ett alltför svårt beslut att fatta själv. Be vuxna om hjälp.
- Prata med vuxna i din närhet och gör upp en plan för hur ni ska göra om du skulle känna dig hotad eller om den eller de personer som du ska skyddas ifrån tar kontakt med dig.
- Det kan vara bra att inte berätta för mycket om anledningen till att du har skyddade personuppgifter. Det viktigaste är att de personer som behöver veta får information om att du lever med skyddade personuppgifter och inte varför.
- Spara gärna nummer i din mobiltelefon till personer eller myndigheter som kan vara bra att kontakta om du behöver hjälp, har frågor eller känner dig rädd.

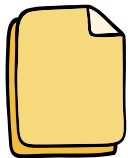
Kontaktförbud

Det bästa är om den du ska skyddas från får kontaktförbud, då kan inte den komma nära er, det är tryggt och bra. (Salim, 18 år)

Om det finns risk för att en person kommer utsätta dig för brott, förfölja dig eller på annat sätt allvarligt trakassera dig så kan ett kontaktförbud i vissa fall meddelas den personen. Det innebär att personen som utsatt dig inte får besöka, ringa eller på annat sätt kontakta eller följa efter dig. En förälder som är våldsam mot sitt barn kan få ett kontaktförbud mot barnet. Beslut om kontaktförbud fattas av en åklagare.

För många barn och unga är det en lättnad att ett kontaktförbud meddelas och det bidrar också till känslan av trygghet. Ibland händer det tyvärr att ett kontaktförbud inte är tillräckligt för att sätta stopp för den eller de personer som du ska skyddas ifrån. Det är ett brott att bryta mot ett kontaktförbud.

- Ansökan om kontaktförbud görs hos polisen. Det är åklagaren som fattar beslut om en person ska få kontaktförbud eller inte. Den som har kontaktförbud får inte ta kontakt genom att personligen söka upp personen eller genom telefon eller internet. Om du vill veta mer om kontaktförbud ring polisen på 114 14 eller besök polisens webbplats: www.polisen.se.

Hälso- och sjukvård

När du lever med skyddade personuppgifter är det bra att ha en plan för hur du ska göra när du behöver besöka sjukhus, vårdcentral eller tandläkare. Det är bra att ringa till den mottagning du ska besöka redan före besöket för att informera om hur dina personuppgifter ska hanteras. Då kan ni också komma överens i förväg om vad de ska säga när det blir din tur att ropas upp i väntrummet. Om du har möjlighet att ta med en vuxen vid besöket så kan det vara ett bra stöd. Det är också bra om du har en berättelse som du känner dig trygg med och färdiga svar på frågor som vårdpersonalen kan tänkas ställa.

Boka tider och läs din journal

På 1177.se får du råd om hälsa och information om sjukdomar och vilka mottagningar du kan kontakta. Du kan läsa din journal och göra dina vårdärenden. Du kan logga in på 1177 med mobilt bank-id även om du har skyddade personuppgifter. Däremot kan inte dina vårdnadshavare logga in för att utföra ärenden och agera ombud via 1177 när du har skyddade uppgifter.

Hämta ut medicin

Du kan få dina mediciner utskrivna på recept elektroniskt även när du har skyddade personuppgifter. Du som är över 13 år kan själv hämta ut medicinerna på apoteket. Om din vårdnadshavare ska hämta dem åt dig behöver hen besöka ett fysiskt apotek och ha med sig ett personbevis från Skatteverket. Av personbeviset behöver det framgå vem som har vårdnaden om dig eftersom apoteket inte kan se det i sitt datasystem när du har skyddade personuppgifter.

- Läs mer om att hämta ut receptbelagda läkemedel och skyddade personuppgifter hos e-hälsomyndigheten [här](#).

Samah berättar om sina erfarenheter av sjukvården och har en del råd på hur man kan göra för att kontakten med vården ska fungera. Han säger:

Jag tycker det är lättare att ligga steget före. Genom att förklara hur du vill bli kontaktad får du kontroll över situationen. Det är bra om de har ett telefonnummer som de kan nå dig på. Redan när du anmält att du kommit kan du påminna att de inte får ropa upp ditt namn. Kom då överens med personalen vad de ska säga i stället. Till exempel att de säger besök till... Eller besök bokat klockan... Om du ska läggas in på sjukhus, är det bra att säga att de aldrig får berätta att du finns på sjukhuset. Det kommer att kännas lättare om du vet hur personalen kommer att göra. (Samah, 21 år)

- Gör en plan tillsammans med en vuxen hur du ska göra om du behöver besöka sjukvård eller tandläkare.
- Kontakta den aktuella mottagningen för att ta reda på hur de hanterar dina personuppgifter och vem som har tillgång till din journal.
- Ha färdiga svar på frågor som du kan tänkas få om du behöver kontakta vården.

Att möta myndigheter

Vilken myndighet du än är i kontakt med, så vägra få ett tillfälligt personnummer! Det strular bara till det för dig om du behöver hjälp från andra myndigheter. Personnumret ska stämma. Namnet och adressen behöver aldrig stå med. Tänk på att det kan vara bra om exempelvis vårdcentral eller tandläkare har ett telefonnummer som de kan nå dig på. Telefonnumret ska då vara hemligt, oregistrerat och gärna vara knutet till ett kontantkort. Så blir risken mycket mindre att numret kan spåras till dig. Att mötas av personer som inte vet hur de ska hantera dig och dina uppgifter är inget ovanligt. Vi är många ungdomar som råkar ut för detta runt om i Sverige varje dag. Vi kan bli frustrerade, osäkra och ledsna när det händer. Det är ju myndigheters ansvar att veta hur de ska hantera dina personuppgifter, men det kan ändå kännas bra att ha kontroll över sin egen situation. (Samah, 21 år)

Det är myndigheters ansvar att veta hur de ska göra i kontakten med barn och unga som har skyddade personuppgifter. Men precis som Samah beskriver så händer det att myndigheter inte vet hur de ska göra. Det är aldrig barns och ungas ansvar att se till att vuxna och myndighetspersoner gör rätt när de möter barn och unga, men det kan ändå vara bra att veta vad du kan behöva tänka på.

- Det är aldrig barns och ungas ansvar att se till att myndigheter gör rätt när de möter barn och unga.
- Fråga personalen hur myndigheten hanterar skyddade personuppgifter.
- Ta med dig en kopia på Skatteverkets beslut eller ett personbevis som visar att du har skyddad identitet.

Skatteverket

Det är Skatteverket som beslutar om vem som ska få skyddade personuppgifter. Det är viktigt att veta att skyddet gäller en viss tid och att man måste ansöka om att förnya skyddet hos Skatteverket cirka två månader innan det går ut. Om du har skyddad folkbokföring gäller beslutet oftast tills vidare. Då behöver du inte ansöka om att förnya det. Det kan också kännas tryggt att ha telefonnumret till sekretessgruppen på Skatteverket så att du kan ringa dit om du har några frågor.

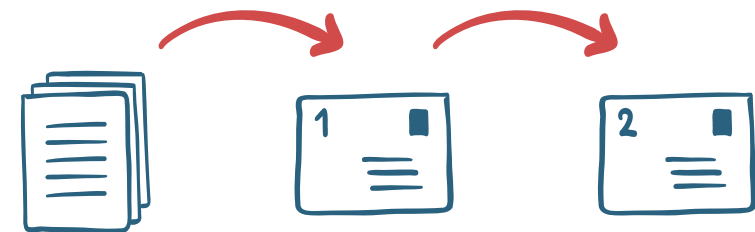
Det är bra om du får numret till sekretessgruppen. De är dom som beslutar om du ska fortsätta ha skyddade personuppgifter eller inte. Ha numret sparat hos dig så du kan ringa dit när du behöver ha svar på någon fråga. Om de inte kan svara, fråga vem som kan svara. Vissa svar har polisen, andra socialtjänsten eller sjukvården. Om ni väntar på besked om ni ska få förlängt skydd kan du vara mycket orolig, det är ganska vanligt att vara orolig. Du kan ringa och säga det till sekretessgruppen. Det kommer att kännas bättre att göra något i stället för att tänka på vad resultatet kommer att bli hela tiden. Fråga gärna sekretessgruppen om de har kontaktuppgifter till någon som kan skydda identitet, det kan vara mycket värt när du står inför en fråga du inte vet svaret på. (Adam, 20 år)

- Be någon vuxen att hålla koll på hur länge ditt skydd gäller så att denna person kan hjälpa dig att kontakta Skatteverket i god tid för att ansöka om att förnya skyddet.
- Ta en kopia på Skatteverkets beslut så att du kan intyga att du har skyddade personuppgifter.
- Vid behov kan du be om ett personbevis som visar att du har skyddade personuppgifter. Det kan behövas i kontakt med myndigheter och i andra situationer.
- Spara Skatteverkets gruppnummer för skyddade personuppgifter 010-57 35500.

Postförmedling

Det är också Skatteverket som skickar vidare din post till dig. Skatteverket ansvarar för att post till personer med skyddade personuppgifter hanteras på ett tryggt och säkert sätt. Det är därför viktigt att du aldrig uppger din bostadsadress utan alltid skriver adressen till det skattekontor som förmedlar din post. Det innebär att din post inte går direkt från den som har skickat den till dig utan först till Skatteverkets postförmedling. Det kan därför ta längre tid för dig att få din post. På www.skatteverket.se kan du hitta postförmedlingsadresserna och läsa mer om hur förmedlingen av post fungerar.

Handlingar till
den skyddade

Kuvert med
personnummer

Kuvert med adress
till Skatteverkets
förmedlingsuppdrag

Ha för vana att ta med dig intyg på att du har skyddad identitet. Det intyget fick du när du beviljades skydd från Skatteverket. Ha själv koll på vad förmedlingsuppdrag betyder, alltså att all post som ska till dig ska först skickas till Skatteverket. Ditt personnummer måste stå på kuvertet som sen läggs i ett större kuvert som alltså skickas till Skatteverket. När Skatteverket öppnar kuvertet och ser ditt personnummer så förstår dom att det är post till dig och skickar kuvertet vidare till dig. Berätta för de du väntar post från att det kan ta över en vecka för dig att få post från dom. (Omar, 18 år)

- Skriv upp adressen till Skatteverkets postförmedling (finns i beslutsbrevet och på Skatteverkets webbplats) så att du alltid har den tillgänglig om du behöver uppge din adress.
- Lämna aldrig ut din bostadsadress utan endast Skatteverkets postförmedlingsadress.
- Det kan vara bra att informera alla som eventuellt kommer att sända post till dig att det tar längre tid när den går genom Skatteverkets postförmedling.

Polisen

Skulle vara skönt att veta vad polisen gör om jag ringer och behöver hjälp. Skolan säger att de ringer polisen om något skulle hända men vad gör polisen då? (Lilaz, 16 år)

Polisen har ansvar för att skydda människor som blir hotade. Polisens arbete är anpassat för att kunna hjälpa människor med olika behov av skydd. Det är polisen som bedömer hur stort behovet av stöd och skydd är och vilka åtgärder som ska användas i just den situationen. I alla polisområden har polisen

brottsoffer- och personsäkerhetshandläggare. Ring 114 14 och fråga efter brottsoffer- och personsäkerhetshandläggare på din ort.

Det kan vara extra viktigt för dig som lever med skyddade personuppgifter att veta vad polisen kan göra för att skydda dig. Lilaz, tog kontakt med polisen där hon bor efter att hon levt med skyddet i tre år. Hon fick träffa en polis för att ställa frågor om vilken hjälp hon kunde få från polisen. Även om polisen inte kunde ge svar på alla Lilazs frågor så kände hon sig trygg av att veta att polisen tog telefonsamtal om larm från ungdomar med skyddade personuppgifter mycket allvarligt. Det vill säga, de skulle prioritera Lilaz om hon skulle behöva hjälp i en akut situation. Lilaz beskriver besöket som mycket positivt och lugnande. Det kändes skönt att veta att polisen kunde hjälpa henne i ett akut läge.

Adam ger sin syn på polisens roll. Han säger:

Att få komma till polisen och prata med dem om hur du själv kan skydda dig kan vara mycket bra. Så ta och boka ett samtal med polisen, skriv ner alla dina frågor och ställ dem direkt till polisen. Även om du aldrig behöver ringa så känns det bra att veta vad polisen gör om du någon gång behöver hjälp. Lagar och regler är ibland svåra att förstå. Flera av oss har ställt samma fråga: varför inte bara bura in de som hotar i stället för att vi ska gå omkring och vara rädda? Det skulle kännas mer rätt och logiskt, så det är inte konstigt om du skulle känna dig sur, förbannad eller ledsen för att det inte är så. Det är svårt att bura in någon, om ord står mot ord. Det vill säga, att du säger att den som hotar gör allt för att hitta dig och den personen säger att den inte alls gör det. Det behövs mycket bevisning för att bura in någon. Tyvärr får vi bara acceptera att det är så och i stället bli duktiga på att skydda oss själva. Alltså gör vi bäst i att bli bra på det, genom att exempelvis prata om det med polisen, som ska ha kunskap om hur vi kan skydda oss själva! (Adam, 21 år)

Skolan

Barn och unga som lever med skyddade personuppgifter eller som bor i ett skyddat boende har samma rätt till att gå i skolan som alla andra elever. Det är hemkommunen som ansvarar för att alla barn och unga får den utbildning de har rätt till. Med hemkommun menas den kommun där du är folkbokförd. Om du har skyddad folkbokföring eller bor på ett skyddat boende har du rätt att gå i skolan i den kommun där du vistas, oavsett om du är folkbokförd i den kommunen eller inte.

Det är viktigt att du får börja i skolan så snart som möjligt när du har flyttat till en ny stad. Att börja skolan gör att du inte missar undervisning som du har rätt till. Du får också ett sammanhang där du kan träffa personer i din egen ålder. Det är också bra att komma in i rutiner och ha något att fylla dagarna med när situationen omkring dig har förändrats.

Handlingsplaner och rutiner

Det värsta var att vi i den första skolan jag gick på inte ens tänkte på det här med sjukanmälan, varken vi eller skolan hängde liksom med. Sådana saker borde bara fungera. (Lilaz, 16 år)

Det är skolans ansvar att det finns handlingsplaner eller rutiner för elever med skyddade personuppgifter. Skolans personal ska veta hur de hanterar de skyddade elevernas personuppgifter. De ska också veta hur det fungerar vid sjukanmälan för elever med skyddade personuppgifter. Skolan ska ha rutiner för att vara säkra på att de har kontakt med rätt person. Det är också mycket viktigt att skolan tar fram en plan tillsammans med dig för hur de ska göra om du skulle känna dig hotad eller om något händer på skolan. Skolan behöver veta hur de ska göra om någon du ska skyddas från tar kontakt med eller kommer till skolan.

Det kan vara svårt att avgöra hur många i skolan som behöver veta att du har skyddade personuppgifter. I vissa fall räcker det att rektorn och några ur personalen vet om det. I andra fall behöver fler på skolan känna till det. Det är också viktigt att du får var med och tycka till om vilka som behöver veta. Prata med din förälder eller kontaktperson (om du är placerad på till exempel ett skyddat boende eller ett HVB-hem) och berätta sedan för din lärare eller rektor hur du vill ha det. Det kan också vara bra att bestämma om andra elever ska få veta att du har skyddade personuppgifter:

Det är viktigt att du tillsammans med förälder eller kontaktperson säger till om du vill att de andra eleverna i klassen ska få veta att du har skyddade personuppgifter eller inte. Det är du som bestämmer. Är det så att du inte vill att någon ska veta så prata med din lärare hur ni kan hjälpas åt med det. (Samah, 21 år)

Klasslistor

I många skolor får elever med skyddade personuppgifter inte finnas med på klasslistan. Det kan bero både på att uppgifterna inte finns registrerade i skolans datasystem och på att det är tänkt att fungera som en säkerhetsåtgärd. Även om du inte står med på klasslistan kan det kännas viktigt att bli uppropad som alla andra i klassen. Prata med rektorn om hur rutinerna för det ser ut på din skola. Det har blivit vanligare att klasslistor inte längre skickas ut till elever och vårdnadshavare alls sedan reglerna om GDPR (data-skyddsförordningen) infördes. Därför är det inte säkert att frågan om du ska stå med på klasslistan blir aktuell för just dig.

Inloggningsuppgifter

Ibland kan det vara aktuellt att använda dator i undervisningen. Det innebär att eleven får inloggningsuppgifter till skolans datasystem. För dig med skyddade personuppgifter är det viktigt att det sker på ett säkert sätt. Prata med rektorn så tidigt som möjligt om vilken typ av datainloggning och mailkonto du bör ha, så att de kan ordna det tills du börjar skolan.

Liv, berättar om sina erfarenheter från skolan:

Det känns så osäkert med internet, man vet aldrig om någon hittar en när man är ute på nätet med inloggning. Samtidigt kan man ju inte bara strunta i att gå in på nätet för då kan man ju inte jobba med skolarbeten på samma sätt som alla andra. Det tog lång tid för mig att få inloggningsuppgifter. Jag fick vänta flera veckor. Mina kompisar började undra varför jag inte kunde komma ut på nätet. Skolan var livrädd att det skulle bli fel. De pratade med både Skatteverket och socialen innan jag fick besked om mina inloggningsuppgifter. (Liv, 15 år)

Skolan löste problemet med Livs inloggningsuppgifter genom att ge henne en inloggning som inte var kopplad till hennes namn eller personuppgifter. Den enda person som kunde göra kopplingen var den person på kommunen som ansvarade för internet. Det gjorde att Liv kände sig trygg att använda internet för att göra sina skoluppgifter på samma sätt som hennes klasskompisar.

Adam vet också att det kan ta tid att få inloggningsuppgifter från skolan.

Ha tålamod när det gäller inloggningar från skolan. Det viktigaste är att du ska ha en inloggning även om det tar lång tid. När du sedan får en konstig inloggning som inte stämmer med ditt namn, fundera på vilket svar du ska ge den dag en av dina klasskompisar frågar. Det känns alltid bättre att vara förberedd. (Adam, 20 år)

Betyg

Elever med skyddade personuppgifter har samma rätt som andra elever att få betyg. Skolan ska ha rutiner för hur betygen hanteras på ett säkert sätt. Ditt riktiga namn ska stå på betygen, för att du ska kunna använda dem för att ansöka till gymnasie- och högskola.

Skolskjuts och busskort

Om du går i en skola som ligger långt från där du bor har du rätt till busskort. Du kan även ha rätt till skolskjuts. Det gäller även om du har skyddade personuppgifter eller bor på ett skyddat boende. Du, din förälder eller kontaktperson kan vända sig till utbildningskontoret i kommunen du bor i för mer information. Många kommuner har särskilda rutiner för busskort och skolskjuts till elever med skyddade personuppgifter.

Studiemedel

När du börjar i gymnasiet har du rätt till studiebidrag från CSN (Centrala studiestödsnämnden). Det är skolan som rapporterar in din närvaro till CSN och bidraget betalas sedan ut som vanligt även om du har skyddade personuppgifter.

Från och med andra halvåret det år du fyller 20 år kan du söka studiemedel från CSN. Det går att göra med mobilt bank-id även om du har skyddade personuppgifter. Om du saknar mobilt bank-id kan du vända dig till CSN för att få en tillfällig kod.

Läs mer om studiebidrag och studiestöd på www.csn.se

Rast

Fundera på hur du vill att skolan ska göra när det är rast - vad som är bäst för dig. Kanske vill du ha en vuxen som är i närheten av dig eller så kanske du vill ha en vuxen som håller koll på dig, men på avstånd. Eller så kanske du känner att du inte behöver ha någon vuxen i närheten. En del kan känna sig rädda för att vistas på "öppna" platser, särskilt när de nyligen har fått skyddade personuppgifter. Om du känner så, tänk på att du inte är ensam om att göra det. För en del kan det hjälpa att besöka skolgården innan de börjar på skolan, när inga elever är där, för att se vad man kan göra på rasterna. (Omar, 20 år)

För att du ska känna dig trygg under rasterna är det viktigt att du och skolan tillsammans gör en plan för hur rasterna ska bli så bra som möjligt för dig. Det är särskilt viktigt om du tycker att det är jobbigt att gå ut på rasterna för att du är orolig för att någon ska känna igen dig.

Skolfoto

I de flesta skolor tas skolfoton en gång per läsår. En del skolor har också skolkataloger med klassfoton på alla klasserna. Om du har skyddade personuppgifter bör du inte vara med på klassfoton och i skolkataloger eftersom din identitet kan bli avslöjad. Däremot går det bra att ta foton bara på dig om du vill och om det sker på ett säkert sätt. Det är bra att tillsammans med en vuxen som känner till din situation bestämma hur ni ska göra när det är dags att ta skolfoton. Om du inte vill ta några foton på dig är det bra att prata med din lärare om vad du ska göra när dina klasskamrater tar foton. Skolfoton kan göra att man känner sig utanför. Att vara den som inte finns med på skolfotot eller i skolkatalogen kan vara tungt. Klara berättar hur hon kände det:

Det är en sorg varje gång klassen ska fotograferas. Jag vill så gärna vara med och finnas i katalogen som alla andra. (Klara, 15 år)

Det finns även andra tillfällen i skolan när du kan riskera att bli fotograferad. Det kan vara när skolan tar foton till undervisningen eller foton som ska användas i information om skolans verksamhet. På många skolor får elever och vårdnadshavare fylla i en blankett där det framgår om eleven får vara med på bilder i skolans material eller inte. Skolavslutningar, uppträdanden, luciafirande och skolutflykter är andra tillfällen där du kan riskera att bli fotograferad av andra elever eller vårdnadshavare. Det är därför viktigt att skolans personal vet om att du inte kan vara med på foton. Då kan rektorn informera vid avslutningar och uppträdanden om att det inte är tillåtet för föräldrar och anhöriga att fotografera. Omar säger så här:

Är det så att ni ska spela teater för alla elever i skolan, så kan du vara med. Om det är så att teatern spelas i skolan och det inte filmas eller fotograferas så går det bra. Det är lättare om det är skolan som bestämmer att föräldrar inte får fotografera i skolan. Då handlar det inte om dig utan det är skolan som bestämt denna regel. (Omar, 20 år)

Utflykt

Ser hur alla kompisarna jublar av lycka över att vi ska till badhuset i en stad som ligger sex mil från oss. Vet inte vart jag ska ta vägen, blir helt skakis. Vet inte vad jag ska säga eller göra. Kan inte säga något när läraren berättar, utan sitter vid min bänk och tänker. Efter att alla gått hem säger jag till läraren att jag inte kan följa med. Han är schyst och gör ingen stor affär av det, säger att jag får fundera på vad jag ska hitta på när de andra åker iväg. Men jag blir förvånad att han säger att jag får komma på vad jag ska säga till kompisarna, men jag vill inte säga något till dem. Har svårt att fundera ut något bra svar om varför inte jag ska vara med. Det tänker jag på hela eftermiddagen. (Liv, 15 år)

Skyddade personuppgifter kan göra det svårare att följa med på utflykter eller klassresor med skolan. Om det är säkert att följa med beror ofta på vart klassen ska åka och på vilket sätt resan genomförs. Det som fungerar för en elev med skyddade personuppgifter kanske inte gör det för en annan, eftersom allas situation ser olika ut. Prata med din lärare i förväg, så att resan kan planeras på ett sätt som blir säkert för dig. Om du inte kan följa med är det bra att prata om vad du ska göra och var du ska vara när klassen är på utflykt.

Det är också bra att be din lärare att berätta för dig om planerna för utflykten före resten av klassen får veta det. På så sätt får du och din förälder eller kontaktperson möjlighet att tänka kring om du kan följa med eller inte. Ni kan också fråga läraren om det går att ändra på planerna så att det känns säkrare för dig att följa med. Omar tipsar om det:

Tala gärna om för din lärare att du tycker att det är viktigt att läraren pratar med dig innan han eller hon berättar för hela klassen om en planerad utflykt eller en klassresa. Det handlar alltid om att ligga ett steg före hela tiden. Om det ändå är så att du hamnar i en situation där läraren berättar om en utflykt du inte kan följa med på, ta det lugnt. När du sedan är ensam med läraren så tala om att du inte kan följa med och fråga vad du ska göra i stället. (Omar, 20 år)

Praktik

Om du ska ha praktik så är det bra att du och din förälder eller kontaktperson pratar med din lärare innan om hur din praktikplats kan ordnas på ett säkert sätt. Till exempel kan ni behöva prata om hur dina personuppgifter ska hanteras och vilka arbetsplatser som kan fungera för dig utan att du behöver vara orolig.

- Skolan har ett ansvar att tillsammans med dig göra en plan för hur ni ska göra om du skulle känna dig hotad eller om den eller de personer som du ska skyddas ifrån tar kontakt med dig i skolan.
- Du bör inte vara med på klassfoton och i skolkataloger.
- Däremot går det bra att ta foton bara på dig om du vill och om det sker på ett säkert sätt.

Att söka jobb

Ungdomar som har fyllt 16 år kan söka sommarjobb via kommunen eller feriejobb som det också kallas ibland. I de flesta kommuner görs ansökan via kommunens hemsida. I en del kommuner lottas sommarjobben ut till ungdomarna. Om du har skyddade personuppgifter brukar kommunen inte få tillgång till dina uppgifter automatiskt och du behöver därför ansöka på egen hand. Det kan vara frustrerande att behöva göra saker på sätt som känns krångligare än för ungdomar utan skyddade personuppgifter. Salim säger:

Kommunen där jag bor lottar ut arbete till gymnasieelever varje sommar. Jag ville också vara med! De sa nej, men då gick jag till kvinnojouren och de fick hjälpa mig att prata med dem. Jag fick inget jobb men det var viktigt att jag också hade en chans som alla andra. Hon på kommunen menade då att det inte skulle fungera att jag var med. Hon på kvinnojouren gav då förslag på hur kommunen kunde göra och då fick jag med i utlottningen. Det kändes helt rätt. (Salim, 18 år)

Salim löste problemet på följande sätt, namn och personnummer gavs till den person som skulle sköta utlottningen på kommunen. Personen skulle förvara uppgifterna på ett papper och inte i datorsystemet. Däremot skrev hon in xx som namn och xx som efternamn i datorsystemet. När den lottningen pågick var alltså Salim med. Om datorn sedan skulle visa att xx hade blivit vald kunde ansvarig person på kommunen lätt förstå att xx var Salim. På så vis kunde Salim vara med i utlottningen av sommarjobb.

Har du skyddade personuppgifter kan det vara svårt att söka jobb – både sommarjobb och andra anställningar – som annonseras i platsannonser och på Arbetsförmedlingen. Det har Adam erfarenhet av:

Man tänker inte på det innan, men det är ett inte helt lätt att söka jobb. Det kan också vara svårt när man väl får ett jobb. Det kan handla om att jobbet undrar varför man har skyddade personuppgifter precis som de tror att man är en brottsling bara därför. Men ibland tror jag att de också blir rädda om de får reda på att det är på grund av våld och hot man har skyddet. Då är det precis som de tror att någon ska komma och skjuta ner arbetsplatsen. Ett annat problem är att många arbetsplatser vill att man ska ansöka genom att registrera sig på någon extern jobbsajt. I så fall ska man inte lämna uppgifter som kan avslöja ens identitet. (Adam, 20 år)

För Adam var det viktigt att hitta ett jobb, men rädslan för vilka frågor han skulle kunna få på en anställningsintervju gjorde att han inte var särskilt aktiv i sitt sökande. Genom en praktikplats under sista året på gymnasiet fick han sitt första jobb. Skolan visste redan om att han hade skyddade personuppgifter så allting gick lättare när han skulle anställas.

Det är viktigt att du bestämmer hur mycket du ska berätta om din situation när ska träffa Arbetsförmedlingen eller när du ska på anställningsintervju. Den informationen kan du också använda i kontakten med personer på din arbetsplats när du fått ett jobb. Samaha och Mona har också tips på hur du kan göra när du söker jobb.

Att hela tiden vara rädd för vilka frågor som väntar gör att du låser dig i en rädsla som gör det omöjligt för dig att söka eller vilja ha något jobb. Samtidigt som många av oss inte har så mycket att göra på sin fritid. Ett jobb skulle alltså vara guld värt. Sök upp någon i din närhet som du kan bolla tankar med, kanske en studie- och yrkesvägledare på skolan. Vilka frågor kan en arbetsplats ha när de anställer? Vad kan vara naturligt och nyttigt att ha i det personliga brevet utan att avslöja sig för mycket? Du ska skriva så att de blir intresserade av att träffa dig, samtidigt som du inte ska skriva uppgifter som kan vara känsliga, exempelvis din adress och saker om din familj. Du behöver självklart inte nämna att du har skyddade personuppgifter i brevet. Det kan vara bra att berätta om skyddet om du får komma på intervju, men berätta inte allt för mycket om anledningen till att du lever med skydd. Säg inte allt, då kanske du riskerar att skrämma dem i onödan. (Samah, 21 år)

Skriv inte allt om dig själv i det personliga brevet. Det är många av oss som känner sig osäkra och även illa till mods när det kommer till att skriva ett personligt brev. Tänk på att lyfta det som du är duktig på och varför just du skulle passa på den önskade arbetsplatsen. Det som du inte ska skriva är adress och inget om att du lever med skyddade personuppgifter. En kontaktuppgift kan vara mailadress ("gmail" är en bra mejl att använda sig av) eller ett mobilnummer. Under anställningsintervjun kan du berätta om skyddet om det verkar se ljust ut för dig att kunna få jobb där. Tänk på att aldrig skriva din adress utan alltid hänvisa till Skatteverket. Skattetabell går att få genom att ringa Skatteverkets sekretessgrupp och begära att de skickar den till dig. Tappa inte modet! Trots att det känns krångligt, så kan det vara värt besväret när du väl får jobbet. (Mona, 18 år)

Foto av Unseen Studio på Unsplash

Arbetsförmedlingen

Ta med en kopia på Skatteverkets beslut eller ett personbevis som visar att du har skyddade personuppgifter när du besöker Arbetsförmedlingen första gången. Arbetsförmedlingen har rutiner för hur de ska hantera skyddade personuppgifter. Exempelvis är det enbart särskilt utsedda handläggare på Arbetsförmedlingen som hanterar dina personuppgifter när du har skydd. För säkerhets skull kan det vara bra att fråga vilka rutiner just din arbetsförmedling har. Du bestämmer själv, tillsammans med Arbetsförmedlingen, vilka uppgifter om dig som får lämnas till andra aktörer. Grundregeln att inte skriva ner din bostadsadress gäller även hos Arbetsförmedlingen. Skriv bara förmedlingsadressen till Skatteverket.

Anställning

Alla arbetsgivare bör veta hur de ska hantera anställda som har skyddade personuppgifter, men för vissa arbetsplatser kan det vara första gången de anställer någon med skyddade personuppgifter. Därför är det bra att ställa frågan hur dina uppgifter hanteras. Det gäller framför allt de uppgifter som din arbetsgivare behöver för ditt anställningskontrakt och för administrativen av din lön. Om din arbetsgivare inte har rutiner för hur de ska gå till väga kan de kontakta Skatteverket för stöd.

- Fråga vilka rutiner din arbetsförmedling har för personer med skyddade personuppgifter.
- Ta med en kopia på Skatteverkets beslut om att du har skyddade personuppgifter när du besöker Arbetsförmedlingen första gången.
- Berätta att du har skyddade personuppgifter och att du därför blir begränsad i vilka vägar du kan använda för att söka jobb.
- Lämna inte ut dina personuppgifter på jobbförmedlingssidor på internet.
- Kom ihåg att inte uppge din bostadsadress. Uppge i stället Skatteverkets postförmedlingsadress.
- Uppge inte att du har skyddade personuppgifter i ditt personliga brev när du söker arbete. Skriv inte heller sådant som kan avslöja för mycket om dig, såsom vart du bor och om personer i din familj.
- Berätta för din arbetsgivare att det kan ta längre tid för dig att få brev eftersom din post går via Skatteverkets postförmedlingsadress.

Mobiltelefon och internet

Mobiltelefon

När du får skyddade personuppgifter är det viktigt att du byter till ett nytt telefonnummer. Om du har möjlighet att också byta till en ny mobiltelefon är det bra, eftersom det minskar möjligheten att spåra din telefon. Skapa ett starkt lösenord, mönster eller ansiktigenkänning för att låsa upp din telefon. Det går att spara och föra över nummer och bilder som du vill ha kvar till den nya mobilen. Ett tips är att lägga in nummer som kan vara bra att ha för att du ska känna dig trygg. Att snabbt kunna ringa någon om du behöver hjälp, har frågor eller känner dig rädd kan öka din känsla av trygghet och säkerhet. Kom ihåg att inaktivera platstjänster för alla appar i din telefon. Det gör så att apparna inte har åtkomst till din plats.

Fram till år 2022 fanns det möjlighet att köpa oregistrerade kontantkort till mobiltelefoner, men nu finns det krav på att alla kontantkort ska vara registrerade på en person.

Oakly blev rädd när han fick veta att man kan se var någon är genom att spåra personens mobiltelefon. Han berättar:

Jag blev livrädd när de på kvinnojouren sa till mamma att han kunde spåra oss genom telefonen. Vi skulle behöva lämna ifrån oss mobilen snabbt och stänga av den, ta bort SIM-kort och allt. Jag såg att mamma blev ledsen när hon fick höra det från personalen. Hon ville ha sin telefon för att kunna fortsätta ha kontakt med personer hon kunde och ville ha kontakt med. Mamma ville inte sluta prata med alla. Men hon lämnade självklart ifrån sig mobilen för att inte bli hittad. (Oakly, 16 år)

- När du får skyddade personuppgifter är det viktigt att byta telefonnummer och helst även mobiltelefon.
- Spara nummer som kan vara bra att ha för att känna dig trygg så att du snabbt kunna ringa någon om du känner dig ensam eller rädd, har frågor eller behöver hjälp.
- Var försiktig med vem du lämnar ut ditt nya telefonnummer till.
- Stäng av platstjänster för hela enheten
- Se till att inga appar har tillgång till platstjänster
- Stäng av eller ta bort tjänster i telefonen som kan avslöja position, till exempel Hitta min iPhone, kartan i Snapchat.

Internet

När du lever med skyddade personuppgifter är det viktigt att använda internet på ett så säkert sätt som möjligt. Gratis wifi på allmänna platser kan vara uppskattat, men det kan också innebära en säkerhetsrisk. Undvik därför att ansluta din dator eller telefon till öppna wifi-nätverk. Använd din mobilsurf i stället, den är säkrare.

Logga aldrig in på något av dina konton på någon annans dator eller mobil. Lånade datorer och mobiler kan vara inställda att autospara dina lösenord, eller vara infekterade med spionprogram och annan skadlig kod. Det gäller både dina vänners enheter, och datorer på exempelvis kaféer, hotell och flygplatser. Det finns också alltid en risk att du glömmer logga ut och då kan nästa användare komma åt dina konton.

Mail

När du har fått skyddade personuppgifter är det bra om du avslutar ditt gamla mailkonto och skapar en ny mailadress. Var försiktig med vem du lämnar ut den nya mailadressen till. Skaffa ett starkt lösenord och håll det hemligt. Logga aldrig in på din mail på en offentlig dator, till exempel i skolan eller på biblioteket, utan bara på din egen eller familjens dator. Tänk på att inte skriva sådant i mail som kan avslöja ditt skydd och använd inte mailen för att skicka foton.

Foto av Julian Christ på Unsplash

Sociala medier

När du har skyddade personuppgifter är det riskfyllt att använda sociala medier. Det du lägger ut kan avslöja din identitet och var du befinner dig. För att minska risken att bli upptäckt är det bra att avsluta de konton du har på sociala medier, till exempel Snapchat, Instagram eller TikTok och andra konton som är kopplade till dig.

Om du ändå vill använda sociala medier kan du skapa ett nytt konto med ett påhittat namn/ditt nya namn och med så privata profilställningar som möjligt. Tänk också på att endast följa och acceptera följare som du känner och som du litar på. Var försiktig med vad du lägger ut för foton. Undvik att lägga upp bilder på dig själv eller saker som kan kopplas till dig. Det kan vara personer i din närhet, din bostad, skola eller andra byggnader som kan avslöja var eller med vem du befinner dig.

Logga aldrig in på sociala medier på någon annans telefon och inte heller på en offentlig dator, till exempel på skolan eller biblioteket. Prata med dina vänner om att de inte får lägga ut bilder där du är med eller tagga dig i händelser. Sociala medier används idag mycket av både ungdomar och vuxna och det gör det nästan omöjligt att hålla koll på om någon lägger ut en bild

där du syns. Det du kan göra för att öka din säkerhet är att vara noga med vad du själv lägger ut och prata med personer i din närhet om varför det är viktigt att de inte lägger ut bilder där du finns med.

Sociala medier kan användas för att fortsätta hota dig eller din familj. De kan också användas för att försöka påverka dig att berätta var du finns eller övertala dig att komma tillbaka. Sociala medier kan också användas för att sprida rykten om dig och andra familjemedlemmar som inte är sanna. Se därför till att avsluta alla gamla konton och skapa nya med privata profilinställningar.

Om du gärna vill ha Facebook starta då ett konto med ett annat namn och var sedan noga med vad du skriver och till vem. Acceptera bara de som du känner som vänner och aldrig några av dina gamla kompisar. Det kan kännas sjukt att inte ha de gamla kompisarna med i början men tänk då att det kanske skulle fungera i framtiden men inte nu i början. De gamla kompisarna är bättre att ringa till än att ha på Facebook. (Omar, 20 år)

- När du använder internet ska du vara mycket försiktig.
- Undvik att ansluta din dator eller telefon till öppna wifi-nätverk. Använd din mobilsurf i stället – den är säkrare.
- Logga inte in på dina konton på en offentlig dator eller någon annans telefon.
- Avsluta dina mail- och användarkonton och skapa nya.
- Skaffa ett starkt lösenord och håll det hemligt. Du kan läsa mer om hur du skapar ett starkt lösenord [här](#).
- Lägg inte ut foton på dig själv eller på någon eller något annan som kan kopplas till dig. Det kan vara personer i din närhet, din bostad, skola eller andra byggnader.

Identitetshandlingar

Id-kort

Du kan ansöka om id-kort hos polisen eller Skatteverket. Barn under 18 år behöver ha vårdnadshavares underskrift. För att ansöka om id-kort hos polisen behöver personen ha svenskt medborgarskap. Tänk på att inte skriva din hemadress vid ansökan, utan enbart Skatteverkets adress. Om du inte har svenskt medborgarskap måste du ansöka om id-kort hos Skatteverket. Det är bara några av Skatteverkets servicekontor som utfärdar id-kort för dem med skyddade personuppgifter. Du behöver därför ringa till Skatteverket för att få information om vilket kontor som ligger närmast dig och boka en tid innan du går dit.

Pass

Om du är svensk medborgare kan du ansöka om pass eller nationellt id-kort hos Polismyndigheten. Det har du rätt till även om du har skyddade personuppgifter. Kontakta polisen om du har frågor om pass eller nationellt id-kort. Du hittar adresser och öppettider till polisens passexpeditioner [här](#).

Körkort

När du ska ta körkort kommer du att komma i kontakt med två olika myndigheter som har olika sätt att hantera skyddade personuppgifter. För att få börja övningsköra, privat eller på en trafikskola, måste du ha ett körkortstillstånd. Ansökan om körkortstillstånd kan du göra via e-tjänst hos Transportstyrelsen eller genom att beställa hem blanketter. Där ansöker man även om handledarskap om du ska övningsköra privat. I båda fallen måste du uppge ditt personnummer och det är därför bra att du ringer dem först för att höra hur de hanterar dina personuppgifter.

Om du vill ta körlektioner ska du göra det genom att registrera dig på en trafikskola. Du kan registrera dig genom att uppge Skatteverkets postförmedlingsadress och inte din bostadsadress. Kom ihåg att informera trafikskolan om att du har skyddade personuppgifter så att de vet att de ska vara

uppmärksamma och hantera dina personuppgifter på ett säkert sätt.

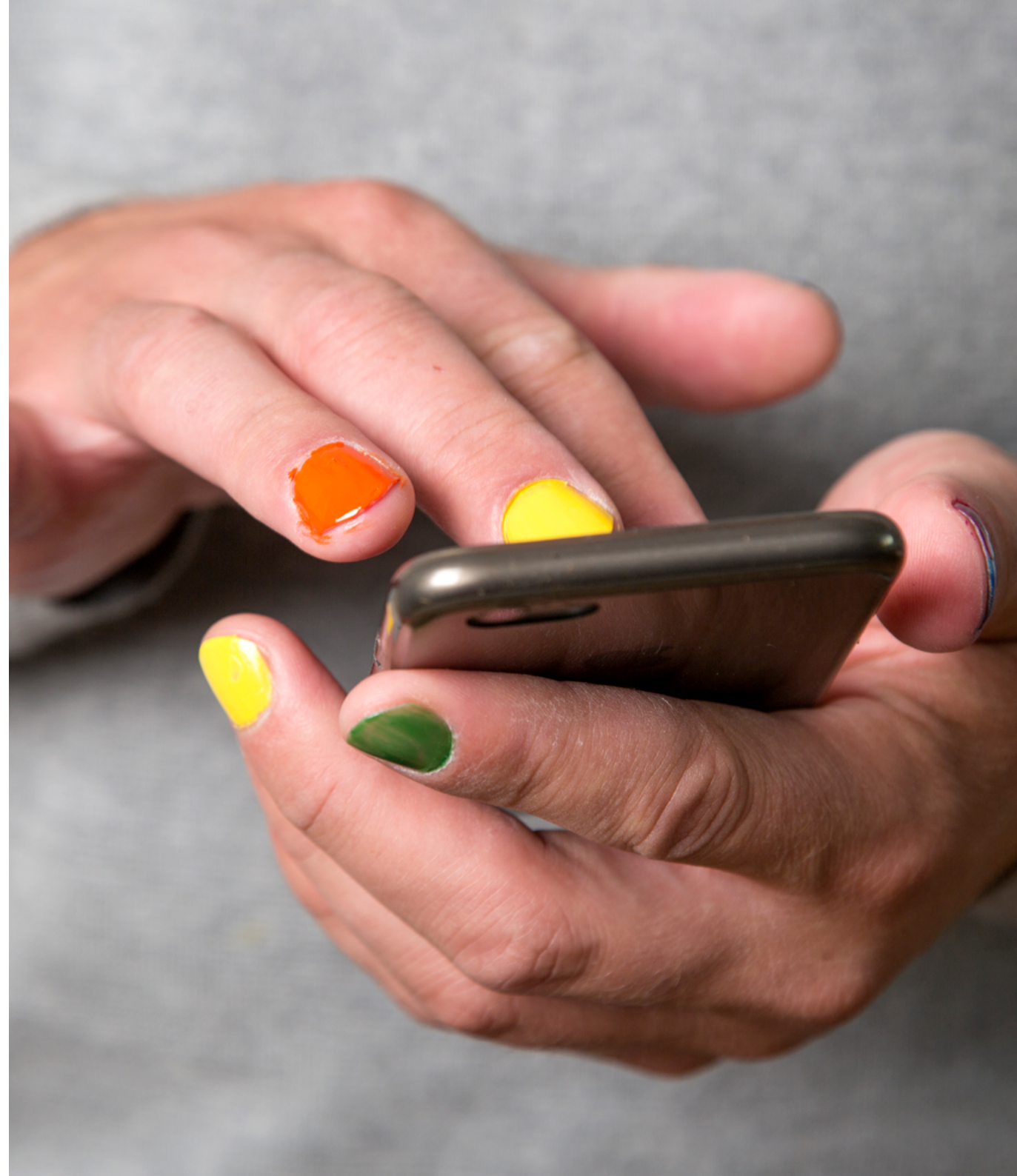
När det är dags för teoriprov och uppkörning måste du kontakta Trafikverket för att boka tid för kunskaps- och körprov. Det går att boka tider själv på Trafikverkets webbplats men om du inte känner dig säker med det kan du kan även ringa till Trafikverkets kundtjänst för att boka tider. När du har klarat ditt körkort kommer Transportstyrelsen att skicka körkortet till din bostadsadress eftersom de är en myndighet och därför har tillgång till din adress om du har sekretessmarkering. Har du skyddad folkbokföring skickas körkortet via Skatteverkets förmedlingsuppdrag.

E-legitimation

En e-legitimation är en elektronisk id-handling, som du använder för att identifiera dig när du använder olika digitala tjänster. Du använder den också för att signera saker digitalt, till exempel kontrakt och banktransaktioner. Kom ihåg att aldrig låta någon annan använda din e-legitimation och ge aldrig ut din pinkod till någon.

Det finns olika typer av e-legitimationer. En vanlig form av e-legitimation är bank-id. Det går att ha även om du har skyddade personuppgifter. När du skaffar bank-id för första gången behöver du följa en särskild rutin för skyddad identitet. Rutinerna ser olika ut hos olika banker, så ta med kontakt din bank för att få rätt hjälp. När du använder bank-id för att identifiera dig eller skriva under hos ett företag eller en myndighet skickas bara den data som finns på ditt bank-id, vilket är ditt namn och personnummer. Uppgifter som adress, e-post eller telefonnummer lagras inte i bank-id. Det syns inte heller att du har skyddad identitet.

Läs mer om bank-id och skyddade personuppgifter [här](#).

Några fler saker som kan vara bra att veta

Bankkort

När du beställer bankkort kan det vara bra att veta att en del banker vill ha ditt personbevis som styrker din identitet. Kontakta din bank för att höra hur deras hantering av skyddade personuppgifter ser ut och vad som kan vara bra för dig att tänka på när du ansöker om bankkort.

Swish

Swish är en betaltjänst som gör att du både kan skicka pengar och ta emot pengar från ditt bankkonto via mobiltelefonen. Du kan ansluta dig till Swish även när du har skyddade personuppgifter. Men det är viktigt att veta att vanligtvis visas "Personuppgift skyddad" i stället för ditt namn när du swishar till någon eller om någon swishar dig. Det gör alltså att den du swishar till eller den som swishar till dig kommer få reda på att du har skyddade personuppgifter. Det kan variera mellan olika banker vad som står när du swishar. Kolla därför vad som gäller hos just din bank innan du börjar använda Swish.

Kreditupplysningar

Vid vissa större köp eller när du handlar på kredit görs en så kallad kreditupplysning. Det görs för att företaget vill veta om du har några skulder eller betalningsanmärkningar. Att handla på kredit betyder att du får varan först, men betalar senare. Det är möjligt att ta en kreditupplysning på dig även fast du har skyddade uppgifter. Däremot syns inte viss information som annars brukar finnas med, såsom ditt namn och din adress. Det kan göra att vissa kreditgivare inte vill ta kreditupplysningar på dem med skyddade personuppgifter. I så fall kan du kontakta UC [här](#) för att be om ett registerutdrag, vilket är likvärdigt med en kreditupplysning. Registerutdraget skickas till dig via Skatteverkets förmedlingsuppdrag.

Rösta

När du har fyllt 18 år har du rätt att rösta i kommande val. Att du har skyddade personuppgifter påverkar inte den rättigheten. Valmyndigheten skickar ett röstkort till alla som har rätt att rösta. På röstkortet står vilka val du får rösta i och var din vallokal är. Du kan förtidsrösta i vilken kommun du vill, oavsett var du är folkbokförd. Då behöver du ha med dig ditt röstkort. Du behöver inte ha med ditt röstkort för att rösta i din vallokal på valdagen. Däremot behöver du kunna legitimera dig, eller så kan någon annan med id intyga vem du är.

Söka bostad

När du ska söka bostad är det viktigt att kolla med bostadsbolagen vilka rutiner de har för hantering av skyddade personuppgifter. Hos en del bostadsbolag kan du registrera dig på deras webbplats utan att uppge bostadsadress, men genom registrering av namn och personnummer. Därefter får du en inloggning som enbart är din. Hos vissa kan du registrera dig med mobilt bank-id även när du har skyddade personuppgifter. När du har blivit erbjuden en lägenhet prata med bostadsbolaget om hur deras rutiner för kontraktsskrivning ser ut. Fråga även om det är möjligt för dig att få ett annat namn än ditt eget på dörren och lägenhetens postfack. Om du har ett annat namn på dörren eller postfacket behöver du anmäla det som en c/o adress till Skatteverket för att posten ska komma rätt.

Handla på internet

När du har skyddade personuppgifter är det bäst att inte handla på internet eftersom du måste lämna ut dina personuppgifter på sidor där det inte alltid är säkert att de har rutiner för att skydda personuppgifterna. Om du vill handla på nätet kanske någon vuxen som inte har skyddade personuppgifter kan hjälpa dig att göra en beställning i sitt namn och med sina personuppgifter.

Bibliotekskort

Innan du ansöker om ett bibliotekskort kan det vara bra att fråga vilka rutiner biblioteket har när det gäller skyddade personuppgifter. Om du känner dig trygg med bibliotekets rutiner kan du ansöka om ett kort. Det kan hända att biblioteket vill se ett intyg på att du har skyddade personuppgifter, så ta gärna med dig en kopia av Skatteverkets beslut eller ett personbevis där det framgår att du har skyddade personuppgifter. Kom ihåg att lämna adressen till Skatteverkets postförmedling och inte din bostadsadress.

Kund- och bonuskort

Eftersom affärer och butiker registrerar ditt namn och personuppgifter i ett system som är tillgängligt för de som är anställda är det säkrast att inte skaffa kund- eller bonuskort. Om du ändå vill ha ett kund- eller bonuskort så kontakta företagets kundtjänst innan för att höra vilka rutiner de har för hantering av personuppgifter. Kom ihåg att inte lämna din bostadsadress utan Skatteverkets postförmedlingsadress. Erbjudanden, reklam och bonusbesked skickas då till dig genom Skatteverket.

Mecenatkort

Mecenat är ett kort som ger dig som är student en mängd olika rabatter om du visar upp kortet. För de flesta så beställs kortet automatiskt om personen har studiestöd från CSN. Det gäller inte om du har skyddade personuppgifter. Då måste antingen du, din skola eller studentkår beställa kortet. Eftersom de flesta studerande har ett digitalt Mecenatkort behöver de inte din postadress för att skicka kortet. Behöver du ändå ange en postadress i till exempel ett ansökningsformulär så ange adressen till Skatteverkets postförmedling.

Slutord

Det är en stor omställning för barn och unga att leva med skyddade personuppgifter. Många upplever att livet förändras snabbt och att de ställs inför nya situationer och sammanhang som de själva inte har valt. Vår förhoppning att barn och unga som har läst handboken har fått kunskap som underlättar vardagen med skyddade personuppgifter. Kanske har vi också kunnat skicka med hopp om att det med tiden går att hitta bra och säkra sätt att leva med skyddade personuppgifter och att det finns hjälp att få de gånger det känns svårt.

Vi hoppas att vuxna som läst handboken har fått ökad kunskap om och bättre förståelse för barn och ungas upplevelser av att leva med skyddade personuppgifter. Vuxna behöver våga se barns verklighet för att kunna ge barn och unga det stöd de har behov av och rätt till.

Detta är en reviderad upplaga men vi vill än en gång rikta ett varmt tack till de ungdomar som delat med sig av sina erfarenheter. Utan er hade den här skriften inte blivit till! Vi vill också tacka de personer som utifrån sin kompetens läst skriften och bidragit med synpunkter och förslag till förbättringar.

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck, november 2024.

Här kan du få stöd, hjälp och mer information

De tips på webbplatser som presenteras här är ett urval. Det finns fler organisationer som ger stöd till barn och unga som lever med skyddade personuppgifter och som har blivit utsatta för hot eller våld.

■ Brottsoffermyndigheten

Jag vill veta är till för dig som är under 18 år och som tror eller vet att du utsatts för brott, eller är orolig för en kompis eller ett syskon. Webbplatsen är också till för dig som bara vill veta mer om vad som är brottsligt, var det finns hjälp och stöd och vad som händer om du anmäler ett brott eller om det blir rättegång.

www.jagvillveta.se

■ Barnombudsmannen

Barnombudsmannen är en barnrättsmyndighet som arbetar för barns rättigheter. www.barnombudsmannen.se

Mina rättigheter är Barnombudsmannens webbplats för dig som är under 18 år, där barn kan få åldersanpassad information om sina rättigheter.

[Mina rättigheter Åldersväljaren - Mina rättigheter \(minarattigheter.se\)](http://Mina_rattigheter_Aldersvaljaren_-_Mina_rattigheter_(minarattigheter.se))

■ BRIS

BRIS – Barnens rätt i samhället är en barnrättsorganisation som ger stöd och råd till barn och ungdomar i utsatta situationer. Du kan ringa, maila eller chatta dygnet runt med utbildade kuratorer.

www.bris.se

■ Hedersförtryck.se

Webbplatsen hedersfortryck.se drivs av Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck. På webbplatsen finns samlad information och länkar till vidare läsning om hedersrelaterat våld och förtryck. Här hittar du också information om vart du kan vända dig om du är eller riskerar att

bli utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck.

www.hedersfortryck.se

■ Jämställdhetsmyndigheten

Jämställdhetsmyndigheten har i uppdrag att höja kunskapen om våldsutsatta personer som lever med skyddade personuppgifter, med fokus på kvinnor och barn. Här hittar du mer information om Jämställdhetsmyndighetens arbete med skyddade personuppgifter.

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

■ Knas Hemma

Knas Hemma är en ideell förening som hjälper ungdomar som är 13 – 30 år och bor i familjehem, HVB eller annan samhällsvård.

www.knashemma.se

■ Koll på Soc

Koll på Soc är Socialstyrelsens webbsida om socialtjänsten för barn och unga.

www.kollpasoc.se

■ Maskrosbarn

Maskrosbarn är en barnrättsorganisation som hjälper barn och ungdomar mellan 13–19 år som har det jobbigt hemma. Det kan vara en förälder med missbruk, psykisk sjukdom eller att du blir utsatt för våld. Här kan du chatta, få digitalt stöd och delta på lägerverksamhet.

www.maskrosbarn.org

■ Rädda Barnen

Rädda Barnen är en organisation som jobbar för barns rättigheter och barn i utsatta situationer. Till Rädda Barnen kan du vända dig om du behöver stöd och hjälp.

www.raddabarnen.se

Kärleken är fri är en del av Rädda barnens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.

www.raddabarnen.se/rad-och-kunskap/karleken-ar-fri

■ **Rätt att välja**

Rätt att välja är en stödlinje för dig som lever med regler och krav för att skydda familjens rykte eller heder. Det kan handla om att du utsatts för kontroll, hot eller våld. Stödlinjen drivs av Nationellt centrum för Kvinnofrid.

[Hem - Rätt att välja \(rattattvalja.se\)](http://Hem-Rätt.att.välja(rattattvalja.se))

■ **Kvinnofridslinjen**

Kvinnofridslinjen ger stöd till dig som utsatts för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld. Samtalet är gratis och du är anonym när du ringer. Stödlinjen drivs av Nationellt centrum för kvinnofrid.

www.kvinnofridlinjen.se

■ **Skatteverket**

Skatteverket beslutar om skyddade personuppgifter. Här kan du läsa mer information om skyddade personuppgifter och postförmedling. Du hittar också filmer och vanliga frågor och svar om skyddade personuppgifter. Du kan ringa direkt till Skatteverkets sekretessgrupp om du har frågor om skyddade personuppgifter eller id-kort. Deras telefonnummer är 010-57 35500.

www.skatteverket.se

■ **UMO.se - ungdomsmottagning på webben**

Hos UMO kan du hitta svar på frågor om sex, hälsa och relationer. UMO är en webbplats för alla unga mellan 13 och 25 år.

www.umo.se

I Sverige lever nästan 12 000 barn under 18 år med någon form av skyddade personuppgifter enligt Skatteverket. Antalet barn som är i behov av skyddade personuppgifter har ökat ständigt de senaste åren. Många av dessa barn har behov av skydd på grund av att de är utsatta för våld i nära relation eller hedersrelaterat våld och förtryck. Trots det finns det endast ett fåtal publikationer om och för barn och unga som lever med skyddade personuppgifter. Flertalet av dem riktar sig till berörda yrkesgrupper och inte till barnen själva.

Den här handboken riktar sig till barn och unga som lever med skyddade personuppgifter. I handboken delar tretton ungdomar med sig av sina erfarenheter av att leva med skyddade personuppgifter: vad de har tänkt och känt, vem de har bett om hjälp och hur de har agerat i olika situationer. Handboken innehåller också information om skyddade personuppgifter och tips på vad som är viktigt att tänka på för att vardagen med skyddade personuppgifter ska fungera. Hur ska du tänka i skolan, i kontakt med myndigheter eller sjukvården eller när du vill delta i en fritidsverksamhet?

Du kan välja att läsa den här handboken på det sätt som passar dig bäst. Kanske läser du den som en uppslagsbok, där du väljer ut de avsnitt som känns viktiga för dig. Eller så läser du hela för att ta del av de intervjuade ungdomarnas tankar om hur det är att leva med skyddade personuppgifter. Handboken kan också läsas av vuxna som vill ta del av barns och ungas erfarenheter av skyddade personuppgifter.

Länsstyrelsen
Östergötland

Nationellt
centrum

| mot
hedersrelaterat
våld och förtryck